

System płatniczy w Polsce

Opracował:
Departament Systemu Płatniczego NBP
Telefon (22) 653 19 87
Fax (22) 653 28 90

Projekt graficzny:
Oliwka s.c.

Skład i druk:
Drukarnia NBP

Wydął:
Narodowy Bank Polski
Departament Komunikacji Społecznej
00-919 Warszawa, ul. Świętokrzyska 11/21
www.nbp.pl

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2008

Spis treści

Przedmowa	5
Lista skrótów	6
Wstęp	7
1. Aspekty instytucjonalne	8
1.1. Ogólna struktura instytucjonalna	8
1.2. Rola Narodowego Banku Polskiego	11
1.2.1. Nadzór nad systemami płatności	11
1.2.2. Rola operacyjna Narodowego Banku Polskiego	11
1.2.3. Działalność w zakresie systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych	12
1.2.4. Współpraca z innymi instytucjami	12
1.3. Rola innych instytucji prywatnych i publicznych	13
2. Formy rozliczeń pieniężnych wykorzystywane przez podmioty niebankowe	14
2.1. Płatności gotówkowe	14
2.2. Płatności bezgotówkowe	14
2.2.1. Polecenie przelewu	15
2.2.2. Czeki	15
2.2.3. Polecenie zapłaty	15
2.2.4. Karty płatnicze	16
2.2.5. Instrumenty pocztowe	17
2.3. Rozwój instrumentów płatniczych w ostatnim okresie	17
3. Rozliczenia międzybankowe i systemy rozrachunkowe	18
3.1. Opis ogólny	18
3.2. Systemy rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym	19
3.2.1. System SORBNET	19
3.2.2. System SORBNET-EURO	22
3.3. Systemy płatności detalicznych	27
3.3.1. Systemy rozliczeniowe dla transakcji kartowych	27
3.3.2. Systemy rozliczeniowe detalicznych instrumentów uznaniowych, obciążeniowych oraz czeków	27
3.3.3. System ELIXIR	27
3.3.4. System EuroELIXIR	29
3.4. Rozwój w najbliższym okresie	30
4. Systemy rozrachunku papierów wartościowych	31
4.1. Obrót	31
4.1.1. Podstawy prawne	31
4.1.2. Struktura instytucjonalna	31
4.1.3. Aspekty operacyjne	34
4.1.4. Rozwój w najbliższym okresie	35
4.2. Rozliczanie	36

4.3. Rozrachunek	36
4.3.1. Podstawy prawne	36
4.3.2. Podmioty świadczące usługi rozrachunkowe dla papierów wartościowych	36
4.3.3. Nadzór	37
4.3.4. Aspekty operacyjne	38
4.4. Wykorzystanie infrastruktury papierów wartościowych przez Narodowy Bank Polski	43
Załącznik. Dane statystyczne dla Polski	44

Przedmowa

Znaczenie systemów płatności i systemów rozrachunku papierów wartościowych dla sprawnego funkcjonowania sektora finansowego i pośrednio dla całej gospodarki jest coraz powszechniej dostrzegane, a podejmowanie działań, które mają minimalizować ryzyko występujące w tych systemach, jest jednym z podstawowych zadań banków centralnych. Niezwykle ważnym czynnikiem w realizacji tego zadania jest posiadanie szczegółowych danych o tych systemach. Źródłem danych są m.in. publikacje Europejskiego Banku Centralnego, które pozwalają również na porównanie stopnia i kierunków rozwoju systemów w różnych krajach.

W sierpniu 2007 r. Europejski Bank Centralny opublikował raport zatytułowany *Payment and securities settlement systems in the European Union*, znany powszechnie jako *Blue Book*. Opisano w nim systemy płatnicze poszczególnych krajów Unii Europejskiej. Raport składa się z dwóch części, w pierwszej zostały przedstawione systemy płatnicze krajów ze strefy euro, w drugiej systemy płatnicze krajów spoza tej strefy. Jest to już czwarta edycja raportu, uwzględniająca zmiany, jakie zaszły w systemach płatniczych poszczególnych krajów od poprzedniej edycji, opublikowanej w czerwcu 2001 r. (dla krajów Unii Europejskiej) oraz w sierpniu 2002 r. (dla krajów ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej). Pełna wersja raportu jest dostępna na witrynie internetowej Europejskiego Banku Centralnego (www.ecb.int).

Oprócz ukazującego się co kilka lat raportu zawierającego opis funkcjonowania systemów płatniczych w krajach Unii Europejskiej, Europejski Bank Centralny publikuje corocznie aneks zawierający dane statystyczne dotyczące każdego kraju oraz wiele tabel porównawczych. Począwszy od danych za rok 2006, są one publikowane wyłącznie w formie elektronicznej i udostępniane w hurtowni danych statystycznych Europejskiego Banku Centralnego (*Statistical Data Warehouse*) pod adresem <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

Prezentowana publikacja jest tłumaczeniem rozdziału poświęconego systemowi płatniczemu w Polsce, który został przygotowany przez pracowników Narodowego Banku Polskiego. Opisuje aspekty instytucjonalne i prawne systemu płatniczego w Polsce, wykorzystywane formy rozliczeń pieniężnych, systemy płatności detalicznych i wysokokwotowych oraz systemy rozrachunku papierów wartościowych według stanu na koniec 2006 r.

Mam nadzieję, że prezentowana publikacja przybliży zagadnienia systemu płatniczego, stanowiącego jeden z najistotniejszych obszarów funkcjonowania systemu finansowego każdego kraju.

Dyrektor Departamentu
Systemu Płatniczego

Adam Tochmański

Lista skrótów

BFG	Bankowy Fundusz Gwarancyjny
BRIR	Bankowa Regionalna Izba Rozliczeniowa
DOK	Departament Operacji Krajowych w NBP
DSP	Departament Systemu Płatniczego w NBP
DSPW	Dealer Skarbowych Papierów Wartościowych
EBC	Europejski Bank Centralny
ELIXIR	System wymiany zleceń płatniczych w złotych w KIR SA
EuroELIXIR	System wymiany zleceń płatniczych w euro w KIR SA
GPW	Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA
IRIP	Izba Rozliczeniowa dla Instrumentów Pochodnych
KDPW	Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA
KIR	Krajowa Izba Rozliczeniowa SA
KPWIG	Komisja Papierów Wartościowych i Giełd
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego ¹
KSR	Krajowy System Rozliczeń dla rozliczania transakcji dokonywanych kartami obsługiwany przez PolCard SA
MF	Minister Finansów
MTS-CeTO	Pozagiełdowy rynek regulowany obrotu papierami wartościowymi
PGF	Polska Giełda Finansowa SA
RWKB	Rada Wydawców Kart Bankowych
RPW	Rejestr Papierów Wartościowych
SEBOP	System obsługujący bony pieniężne NBP
SEPA	<i>Single Euro Payment Area</i> (Jednolity Obszar Płatniczy w Euro)
SKARBNET	System obsługujący bony skarbowe
SORBNET	System Obsługi Rachunków Banków w Centrali Narodowego Banku Polskiego (system RTGS dla transakcji w PLN)
SORBNET-EURO	System Obsługi Rachunków Banków w Centrali Narodowego Banku Polskiego (system RTGS dla transakcji w euro – uruchomiony w marcu 2005 r.)
SYBIR	System wymiany zleceń płatniczych w formie papierowej w KIR (zakończył funkcjonowanie w lipcu 2004 r.)
TARGET	<i>Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system</i>
UE	Unia Europejska
ZBP	Związek Banków Polskich
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

¹ Komisja Nadzoru Finansowego rozpoczęła działalność 19 września 2006 r., tj. w dniu wejścia w życie ustawy z 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym. Komisja przejęła obowiązki Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych i Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (KPWiG). Od 1 stycznia 2008 r. nadzór finansowy sprawowany przez Komisję Nadzoru Finansowego obejmuje także nadzór bankowy oraz nadzór nad instytucjami pieniądza elektronicznego sprawowany obecnie przez Komisję Nadzoru Bankowego.

Wstęp

W 1989 r. w Polsce dokonały się ważne zmiany polityczne, po których nastąpiła transformacja gospodarki scentralizowanej w gospodarkę rynkową. Bardzo wyraźnym przeobrażeniem uległ również system płatniczy. W latach 1992–1993 całkowicie zreformowano dotychczasowe zasady dokonywania rozrachunków międzybankowych, tworząc podstawy nowoczesnego, porównywalnego z innymi krajami europejskimi, systemu płatniczego. Od tego czasu funkcjonują systemy rozliczające odrębnie płatności wysokokwotowe, obsługiwane przez Narodowy Bank Polski, oraz płatności detaliczne, prowadzone przez utworzoną w 1991 r. Krajową Izbę Rozliczeniową SA.

W kwietniu 1993 r. rozpoczął funkcjonowanie tzw. system RTGS w Narodowym Banku Polskim, rozliczający najważniejsze dla funkcjonowania systemu finansowego płatności międzybankowe w sposób szybki, bezpieczny i nieodwołalny. W tym czasie tylko kilka z krajów dzisiejszej Unii Europejskiej miało tego rodzaju systemy, przeprowadzające rozrachunek na zasadzie brutto w czasie rzeczywistym, co jest obecnie standardem w rozliczaniu płatności międzybankowych. Ówczesna wersja takiego systemu w Polsce, bazująca na przetwarzaniu dokumentów papierowych, została w 1996 r. zastąpiona przez w pełni elektroniczny i porównywalny z podobnymi rozwiązaniami za granicą system SORBNET.

Płatności detaliczne, dokonywane przez klientów banków, są od 1993 r. obsługiwane przez Krajową Izbę Rozliczeniową SA, początkowo w dwóch różnych systemach: SYBIR (dokumenty papierowe) oraz ELIXIR (komunikaty elektroniczne), a od połowy 2004 r. wyłącznie w tym drugim systemie. Dzięki trzem sesjom rozrachunkowym dziennie, przeprowadzanym z wykorzystaniem rachunków bieżących uczestników Izby w systemie SORBNET, ELIXIR jest jednym z najszybszych europejskich systemów rozliczających płatności detaliczne.

Jednym z najważniejszych aspektów ciągłego rozwoju polskiego systemu płatniczego jest jego integracja z infrastrukturą europejską oraz usprawnianie rozliczeń pieniężnych nie tylko w złotych, ale i w euro. Wyrazem tego jest uczestnictwo NBP w paneuropejskich systemach płatności: TARGET2 (od marca 2005 r. do maja 2008 r. w systemie TARGET), EURO1 i STEP2 oraz udostępnienie w 2005 r. bankom drugiego systemu RTGS, SORBNET-EURO, dla rozliczania transakcji międzybankowych nominowanych w euro. Równolegle, w tym samym czasie KIR SA udostępniła bankom system EuroELIXIR dla rozliczania płatności klientów w euro, zarówno krajowych, jak i transgranicznych. W maju 2008 r. został uruchomiony, na wspólnej platformie systemu TARGET2, trzeci system z rozrachunkiem brutto w czasie rzeczywistym, o nazwie TARGET2-NBP, prowadzony przez NBP.

W płatnościach detalicznych dominującą rolę nadal odgrywa gotówka, chociaż wzrasta wykorzystywanie różnych instrumentów bezgotówkowych, szczególnie kart płatniczych. Najczęstszą formą rozliczeń pozostaje jednak polecenie przelewu. Należy także zwrócić uwagę na dużą dynamikę polecenia zapłaty, opracowanego w celu bezgotówkowego opłacania cyklicznych płatności dla tego samego wierzyciela, jednakże poziom wykorzystywania tego instrumentu płatniczego jest, zwłaszcza w porównaniu z innymi krajami, nadal na stosunkowo niskim poziomie.

Szybko i dynamicznie rozwija się także rynek papierów wartościowych, obecnie funkcjonują dwa systemy rozrachunku papierów wartościowych, w NBP oraz w Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych SA.

1 Aspekty instytucjonalne

1.1. Ogólna struktura instytucjonalna

Podstawą funkcjonowania systemów płatności i rozrachunku są następujące podmioty:

- Narodowy Bank Polski – polski bank centralny,
- KIR – odpowiedzialna za rozliczanie płatności detalicznych,
- KDPW – odpowiedzialny za rejestrowanie papierów wartościowych i rozliczanie transakcji zawartych na papierach wartościowych,
- KNF² – odpowiedzialna za nadzór nad rynkiem finansowym.

Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe reguluje dla banków funkcjonujących w Polsce zasady prowadzenia działalności bankowej, tworzenia i organizacji banków oraz sprawowania nadzoru bankowego. Ponadto określa procedury dotyczące postępowania naprawczego, likwidacji i upadłości banków. Nowelizacja Prawa bankowego z 23 sierpnia 2001 r. wprowadziła przepisy dotyczące instrumentów płatniczych oraz zasad realizacji przelewów transgranicznych. Banki podlegają również innym powszechnie obowiązującym regulacjom, takim jak Kodeks spółek handlowych, Prawo upadłościowe i naprawcze oraz Kodeks pracy, które obejmują aspekty nieuregulowane w Prawie bankowym.

Podstawowe zadania i organizację Narodowego Banku Polskiego określa ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim. Zarówno Prawo bankowe, jak i ustawa o Narodowym Banku Polskim upoważniają albo Prezesa Narodowego Banku Polskiego, albo Zarząd Narodowego Banku Polskiego do wydawania szczegółowych regulacji leżących w ich kompetencjach.

W stosunku do systemów płatności Prezes Narodowego Banku Polskiego określa poprzez zarządzenie sposób przeprowadzania rozrachunków międzybankowych (Zarządzenie nr 6/2004 z 20 kwietnia 2004 r., zmienione przez następujące zarządzenia: nr 18/2004 z 17 września 2004 r., nr 2/2005 z 2 lutego 2005 r. oraz nr 5/2005 z 23 lutego 2005 r.). Zarządzenie to określa zasady dokonywania rozrachunków międzybankowych w złotych oraz w euro, oraz podstawowe warunki określające działalność pośredników rozliczeniowych. Ponadto na podstawie art. 51 ust. 2 ustawy o Narodowym Banku Polskim została wydana uchwała nr 20/2004 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z 22 kwietnia 2004 r. w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez Narodowy Bank Polski (uchwała została zmieniona następującymi uchwałami: nr 49/2004 z 1 października 2004 r., nr 5/2005 z 1 lutego 2005 r., nr 11/2005 z 22 lutego 2005 r. oraz nr 5/2006 z 15 marca 2006 r.). Szczegóły dotyczące obsługi rachunków bieżących banków są określone w standardowej umowie rachunku bankowego, zawieranej z wszystkimi bankami – uczestnikami systemu SORBNET. Wzór takiej umowy w odniesieniu do systemu SORBNET-EURO został wprowadzony, wydaną na podstawie art. 109 ust. 1 pkt 1 Prawa bankowego, uchwałą nr 12/2005 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z 22 lutego 2005 r. w sprawie wprowadzenia wzoru umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie

² Komisja Nadzoru Finansowego rozpoczęła swoją działalność 19 września 2006 r., tj. w dniu, w którym weszła w życie ustawa z 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym. Nowy organ nadzoru przejął zadania Komisji nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych oraz Komisji Papierów wartościowych i Giełd. Od 1 stycznia 2008 r. zakres nadzoru finansowego KNF zostanie zwiększony o nadzór bankowy oraz nadzór nad instytucjami pieniądza elektronicznego, czyli zadania, które są aktualnie wykonywane przez Komisję Nadzoru Bankowego.

SORBNET-EURO (uchwała została zmieniona następującymi uchwałami: nr 65/2005 z 7 grudnia 2005 r. oraz nr 4/2006 z 13 marca 2006 r.).

W zakresie sposobu numeracji rachunków bankowych prowadzonych w bankach, Prezes Narodowego Banku Polskiego wydał zarządzenie nr 5/2002 z 6 maja 2002 r. Zgodnie z postanowieniami tego zarządzenia numery rachunków bankowych odpowiadające standardom Numeru Rachunku Bankowego (w odniesieniu do rachunków wykorzystywanych do rozliczeń krajowych) oraz Międzynarodowego Numeru Rachunku Bankowego (w odniesieniu do rachunków wykorzystywanych do rozliczeń transgranicznych) są obligatoryjnie stosowane w sektorze bankowym od 1 lipca 2004 r.

Prawo bankowe upoważnia także Ministra Finansów do określania formatu wykorzystywanych przez banki dokumentów płatniczych w formie papierowej.

Na podstawie art. 67 Prawa bankowego banki mogą tworzyć izby rozliczeniowe w celu wymiany zleceń płatniczych oraz ustalania wzajemnych zobowiązań i należności wynikających z tych zleceń. Zasady rządzące wymianą zleceń płatniczych za pośrednictwem KIR są określone w Regulaminach dokonywania czynności w zakresie rozliczeń. Regulaminy te określają zarówno wzajemne obowiązki KIR i banków, jak i harmonogram wymiany zleceń płatniczych w systemach ELIXIR oraz EuroELIXIR, obsługiwanych przez KIR.

Zasady współpracy pomiędzy bankami a ich klientami, szczególnie w zakresie rozliczeń zleceń płatniczych, są uregulowane w umowach rachunku bankowego. W odróżnieniu od regulacji, które obowiązywały w systemie scentralizowanym, obecnie banki mogą swobodnie kształtować swoje relacje z klientami, pod warunkiem że postanowienia umów nie będą sprzeczne z aktami wyższego rzędu (ustawami i rozporządzeniami).

Rozwój nowych, elektronicznych usług świadczonych przez banki w Polsce, a także konieczność dostosowania polskiego systemu prawnego do prawa Unii Europejskiej spowodowały, że 12 września 2002 r. uchwalono ustawę o elektronicznych instrumentach płatniczych³. Ustawa wprowadza do polskiego prawa zalecenie Komisji Europejskiej nr 97/487/EC z 30 lipca 1997 r. dotyczące transakcji z użyciem elektronicznych instrumentów płatniczych, zwłaszcza relacji między wydawcą a posiadaczem oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2000/46/EC z 18 września 2000 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością. Ustawa określa zasady wydawania i używania elektronicznych instrumentów płatniczych, w tym instrumentów pieniądza elektronicznego, prawa i obowiązki stron umów dotyczące elektronicznych instrumentów płatniczych oraz zasady tworzenia, organizacji, działalności oraz nadzoru, a także likwidacji instytucji pieniądza elektronicznego. Celem jej jest także ochrona posiadacza elektronicznego instrumentu płatniczego.

Jedną z części Prawa bankowego dotyczy upadłości banków. Natomiast przepisy ustawy z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze regulują kwestie, których nie obejmuje Prawo bankowe.

Zgodnie z art. 52 Prawa upadłościowego i naprawczego, datą upadłości jest data postanowienia sądu o ogłoszeniu upadłości. Jednakże w polskim prawodawstwie postanowienie to jest ostatnim etapem w postępowaniu upadłościowym i nie ma wpływu na system płatniczy. Taki wpływ ma decyzja Komisji Nadzoru Bankowego o zawieszeniu działalności banku, ponieważ zgodnie z art. 159 ust. 1 pkt 1 Prawa bankowego bank nie reguluje swoich zobowiązań w okresie zawieszenia działalności. Od początku dnia zawieszenia działalności bank, którego ta decyzja dotyczy, nie może dłużej przysyłać zleceń płatniczych do systemu RTGS. W przypadku płatności detalicznych bank, którego działalność została zawieszona, jest w praktyce wykluczony z rozliczeń następnego dnia po zawieszeniu, ponieważ wszystkie płatności wysłane przez ten bank do KIR przed momentem, w którym izba została powiadomiona przez NBP o zawieszeniu, powinny być

³ Dz.U. Nr 169, poz. 1385.

rozliczone. W okresie zawieszenia bank może jedynie realizować płatności, na które wyrazi zgodę Komisja Nadzoru Bankowego.

Szczegółowe przepisy dotyczące skutków postępowania upadłościowego dla systemów płatności są zawarte w ustawie z 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Ustawa o ostateczności rozrachunku) oraz w ustawie z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze. Regulacje te określają, że w odniesieniu do systemów płatności nimi objętych nie obowiązuje zasada godziny zero, co oznacza, iż postanowienie o ogłoszeniu upadłości uczestnika ww. systemów wywołuje skutki nie od godziny 0:00 w dniu ogłoszenia upadłości, ale od momentu otrzymania przez Narodowy Bank Polski powiadomienia o jej ogłoszeniu. Ponadto w skład masy upadłości uczestnika systemu płatności nie wchodzi mienie upadłego niezbędne do wykonania obowiązków wynikających z uczestnictwa w systemie, które powstało przed ogłoszeniem upadłości. Wyżej wymienione ustawy wprowadzają do polskiego prawa dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady z 19 maja 1998 r. w sprawie ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych (Dyrektywa 98/26/WE).

Organem sprawującym nadzór nad rynkiem kapitałowym jest KNF. Celem nadzoru sprawowanego przez KNF jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku kapitałowego, w szczególności w zakresie bezpieczeństwa obrotu oraz ochrony inwestorów i pozostałych uczestników rynku, a także przestrzegania reguł uczciwego obrotu. Nadzorowi KNF podlegają instytucje prowadzące działalność na rynku kapitałowym, tj. firmy inwestycyjne i ich agenci, banki przechowujące papiery wartościowe, banki powiernicze, spółki prowadzące rynek giełdowy i pozagiełdowy, spółki prowadzące depozyt papierów wartościowych, emitenci, fundusze inwestycyjne, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, giełdy towarowe, towarowe domy maklerskie, przedsiębiorstwa energetyczne prowadzące rachunki lub rejestry towarów giełdowych i giełdowe izby rozrachunkowe.

W Polsce obowiązują regulacje o ochronie konsumenta, które są powiązane z handlem i usługami. Do niedawna relacje te nie odnosiły się do sfery bankowości i finansów. Klienci banków są chronieni przez przepisy:

- Prawa bankowego (np. zasada ochrony tajemnicy bankowej),
- Kodeksu cywilnego (m.in. poprzez zdefiniowanie niedozwolonych postanowień umownych),
- ustawy z 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny,
- ustawy z 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów,
- ustawy z 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim,
- ustawy z 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych,
- ustawy z 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym. Zgodnie z tą ustawą, od stycznia 2003 r. środki pieniężne na rachunkach bankowych do wysokości, równowartości w złotych, 1000 euro są objęte 100% gwarancją BFG, natomiast w wysokości do 22 500 euro są objęte 90% gwarancją.

Po uchwaleniu przez Parlament Europejski i Radę dyrektywy w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniającej dyrektywy 97/7/WE, 2000/12/WE i 2002/65/WE zostanie ona wprowadzona do prawa polskiego. Narodowy Bank Polski uczestniczy obecnie w uzgadnianiu treści jej projektu. Celem dyrektywy jest przede wszystkim stworzenie wspólnych podstaw prawnych funkcjonowania rynków płatności działających na obszarze całej UE, a tym samym warunków integracji krajowych systemów płatności. Dyrektywa ma w swoich założeniach także prawne usankcjonowanie SEPA poprzez stworzenie wspólnych schematów funkcjonowania produktów płatniczych i umożliwienie łączenia się krajowych infrastruktur płatniczych w ramach strefy euro.

1.2. Rola Narodowego Banku Polskiego

Funkcje Narodowego Banku Polskiego dotyczące systemu płatniczego są określone w art. 3 ust. 2 pkt 1) i 7) ustawy o Narodowym Banku Polskim. Składają się na nie organizowanie rozliczeń pieniężnych oraz kształtowanie warunków niezbędnych do rozwoju systemu bankowego.

1.2.1. Nadzór nad systemami płatności

Rola nadzorcza Narodowego Banku Polskiego nad systemami płatności w Polsce jest określona w ustawie o ostateczności rozrachunku. Zgodnie z tą ustawą, prowadzenie systemów płatności oraz wprowadzenie zmian w zasadach ich funkcjonowania wymaga zgody Prezesa Narodowego Banku Polskiego. Kryteria przyjmowane przez NBP przy ocenie zasad funkcjonowania systemu dotyczą:

- zgodności z przepisami prawa polskiego,
- bezpieczeństwa działania systemu,
- sprawności działania systemu.

Oceniając sprawność i bezpieczeństwo danego systemu, Prezes Narodowego Banku Polskiego bierze pod uwagę także spełnianie kryteriów określonych w dokumentach „Podstawowe zasady dla systemowo ważnych systemów płatności” (materiał Banku Rozrachunków Międzynarodowych) oraz „Standardy nadzoru nad detalicznymi systemami płatności w euro” (wydane przez Europejski Bank Centralny).

Przepisy ustawy o ostateczności rozrachunku dotyczące sprawowania nadzoru nad systemami płatności, na mocy art. 67 ust. 2 ustawy z 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, stosuje się odpowiednio także do systemów autoryzacji i rozliczeń prowadzonych przez agentów rozliczeniowych niebędących bankami.

W ramach sprawowania nadzoru Narodowy Bank Polski zbiera od operatorów systemów płatności oraz banków dane statystyczne dotyczące systemów płatności, a także incydentów w systemie płatniczym. Obowiązkami sprawozdawczymi na rzecz Narodowego Banku Polskiego, na mocy ustawy z 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, objęci są także wydawcy kart płatniczych, agenci rozliczeniowi oraz instytucje pieniądza elektronicznego.

Szczegółowe informacje dotyczące sprawowania nadzoru nad polskimi systemami płatności zostały opublikowane na stronie internetowej NBP w dokumencie „Rola Narodowego Banku Polskiego w zakresie nadzoru nad systemami płatności”.

1.2.2. Rola operacyjna Narodowego Banku Polskiego

Główną funkcją Narodowego Banku Polskiego związaną z usługami płatniczymi jest obsługa rachunków bieżących banków oraz, w szczególności, rozrachunek płatności międzybankowych.

Narodowy Bank Polski jest właścicielem i operatorem systemów SORBNET i SORBNET-EURO, które dokonują rozrachunku, na bazie brutto, wszystkich przelewów, które banki przekażą do Narodowego Banku Polskiego w formie elektronicznej. W systemie SORBNET są również rozliczane zobowiązania pieniężne wynikające z transakcji na papierach wartościowych zdeponowanych w RPW i KDPW.

Z kolei system SORBNET-EURO dzięki połączeniu z systemem TARGET umożliwia dokonywanie rozrachunku w euro płatności nie tylko krajowych, lecz także transgranicznych.

Narodowy Bank Polski oferuje również usługę rozrachunkową dla systemów KIR. Zobowiązania i należności netto banków wynikające z wymiany zleceń płatniczych za pośrednictwem KIR są rozliczane w złotówkach lub w euro, odpowiednio przez system SORBNET lub SORBNET-

EURO, podczas sesji rozrachunkowych przeprowadzanych w godzinach ustalonych z Narodowym Bankiem Polskim.

Narodowy Bank Polski jest również bezpośrednim uczestnikiem KIR. Przesyła on do i otrzymuje z KIR płatności jednostek budżetowych, których rachunki są prowadzone przez oddziały Narodowego Banku Polskiego.

W zakresie prowadzenia rachunków swoich klientów Narodowy Bank Polski realizuje zlecenia płatnicze, pod warunkiem że na rachunku znajdują się wystarczające środki pieniężne do dokonania rozrachunku (nie ma możliwości przekroczenia stanu środków na rachunku).

1.2.3. Działalność w zakresie systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych

Rola operacyjna

Narodowy Bank Polski odgrywa ważną rolę w systemach rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych. Narodowy Bank Polski jest właścicielem i operatorem systemu depozytowo-rozrachunkowego papierów wartościowych funkcjonującego pod nazwą Rejestr Papierów Wartościowych (RPW), który jest obsługiwany przez dwa systemy operacyjne, tj. system SKARBNET (dla bonów skarbowych) i system SEBOP (dla bonów pieniężnych NBP). RPW przyjął procedury rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym – zarówno w papierach wartościowych, jak i w środkach pieniężnych – transakcji zawieranych na bonach skarbowych i bonach pieniężnych NBP zgodnie z zasadą DVP według modelu 1. Przyczyniło się to do stworzenia wysoce płynnego rynku dla tych papierów wartościowych.

Rozrachunek zobowiązań w środkach pieniężnych związanych z obrotem skarbowymi papierami wartościowymi, zarejestrowanymi w RPW, jest wykonywany w pieniądzu banku centralnego utrzymywanym na rachunkach bieżących banków prowadzonych przez DSP.

Ponadto Narodowy Bank Polski jest od lipca 1999 r. agentem rozrachunkowym dla KDPW, który zajmuje się rejestracją pozostałych papierów wartościowych oraz rozliczaniem transakcji na nich zawartych. Oznacza to, że zobowiązania pieniężne w walucie polskiej i w euro związane z transakcjami zawartymi na papierach wartościowych zdeponowanych w KDPW są rozliczane na rachunkach pieniężnych prowadzonych przez Narodowy Bank Polski.

Rola nadzorcza

Narodowy Bank Polski pełni również funkcje nadzorcze (*oversight*) nad systemami rozrachunku papierów wartościowych, wykorzystując głównie uprawnienia właścicielskie. Narodowy Bank Polski jest bowiem właścicielem RPW oraz współwłaścicielem KDPW (Narodowy Bank Polski, podobnie jak Skarb Państwa i Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA (GPW), jest właścicielem 33,3% akcji). Poza uprawnieniami właścicielskimi Narodowy Bank Polski jako narzędzia nadzorcze wykorzystuje także współpracę z KNF, stosunki umowne w zakresie świadczenia usług na rzecz KDPW (pełnienie przez Narodowy Bank Polski funkcji banku rozrachunkowego); korzystanie z usług KDPW (uczestnictwo w systemie rozrachunku papierów wartościowych); oświadczenia publiczne oraz perswazję moralną, której podstawą jest posiadany przez bank centralny prestiż.

1.2.4. Współpraca z innymi instytucjami

W zakresie systemu płatniczego Narodowy Bank Polski współpracuje z następującymi krajowymi instytucjami:

- Związkiem Banków Polskich (ZBP) – Narodowy Bank Polski ma przedstawicieli w wielu grupach roboczych ZBP, z którym są konsultowane wszystkie regulacje dotyczące systemu płatniczego,
- Ministerstwem Finansów – współpraca obejmuje głównie kwestie prawne, a w szczególności przygotowywanie projektów regulacji dotyczących systemu bankowego,
- KNF – współpraca dotyczy z nadzorowania systemów rozrachunku papierów wartościowych.

Ponadto 1 lipca 1998 r. została utworzona Rada ds. Systemu Płatniczego (Rada) jako organ opiniodawczo-doradczy Zarządu Narodowego Banku Polskiego. W skład Rady wchodzi Wiceprezes Narodowego Banku Polskiego (Przewodniczący), Dyrektor Departamentu Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego, prezesi czterech lub pięciu banków komercyjnych oraz przedstawiciele ZBP, Ministra Finansów, KIR, KDPW, KNF, PolCardu (patrz punkt 3.3.1.) i Poczty Polskiej.

Do zadań Rady należy analizowanie i dokonywanie oceny polskiego systemu płatniczego oraz formułowanie propozycji, które mają go przystosować do wymogów UE.

Na płaszczyźnie międzynarodowej, w zakresie zagadnień związanych z systemem płatniczym, Narodowy Bank Polski współpracuje głównie z:

- EBC – Narodowy Bank Polski zasięga opinii o projektach aktów prawnych wydawanych w zakresie systemu płatniczego, a przedstawiciele Narodowego Banku Polskiego uczestniczą w wielu grupach roboczych działających w ramach Europejskiego Systemu Banków Centralnych,
- Komisją Europejską – współpraca dotyczy przede wszystkim kwestii prawnych związanych z wprowadzaniem unijnych aktów prawnych do polskiego prawa.

1.3. Rola innych instytucji prywatnych i publicznych

Do innych podmiotów związanych z usługami rozliczeniowymi w Polsce należą:

- KIR, który jest odpowiedzialny za rozliczanie płatności detalicznych; powstał w listopadzie 1991 r. jako spółka z udziałem 17 banków komercyjnych, ZBP i Narodowego Banku Polskiego;
- KDPW, centralna instytucja depozytowo-rozliczeniowa w zakresie publicznego obrotu papierami wartościowymi; ustawa z 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi upoważnia go do prowadzenia depozytu papierów wartościowych, rozliczeń i rozrachunku transakcji w papierach wartościowych, prowadzenia systemu zabezpieczenia płynności rozliczeń oraz wykonywania czynności w zakresie prowadzenia systemu rejestracji, rozliczeń i rozrachunku instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi;
- Związek Banków Polskich (ZBP), który odgrywa ważną rolę jako koordynator prac standardyzacyjnych i regulacyjnych. Ponadto pod auspicjami ZBP działają liczne grupy robocze, które zajmują się w szczególności, kwestiami związanymi z kartami płatniczymi, bankowością elektroniczną i poleceniem zapłaty;
- Rada Wydawców Kart Bankowych (RWKB), utworzona w kwietniu 1994 r. przez ZBP. Większość polskich banków wydających karty płatnicze to członkowie RWKB. Rada została utworzona w celu wspomagania banków wydających karty w ich relacjach z organizacjami zrzeszającymi takimi jak Visa i MasterCard, współpracy z organami administracji rządowej w zakresie regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania kart płatniczych w Polsce, oraz współpracy w zakresie rozwoju i promocji kart, a także w celu utworzenia jednolitej infrastruktury technicznej niezbędnej do dokonywania operacji kartami.

W tym samym czasie utworzono dwie inne organizacje łączące banki z innymi członkami organizacji międzynarodowych: Visa Forum Poland oraz Europay Forum Poland (obecnie MasterCard Forum Poland). Ich zadania obejmują, między innymi, wymianę doświadczeń oraz przeciwdziałanie nieuczciwej i szkodliwej konkurencji.

2 Formy rozliczeń pieniężnych wykorzystywane przez podmioty niebankowe

Zgodnie z art. 63 Prawa bankowego płatność może być zrealizowana albo gotówkowo, albo przy użyciu instrumentów bezgotówkowych, w szczególności polecenia przelewu, czeków rozrachunkowych, polecenia zapłaty oraz kart płatniczych. Ustawa rozróżnia również czek gotówkowy i czek rozrachunkowy; pierwszy jest zaliczany do instrumentów rozliczeń gotówkowych, a drugi do instrumentów rozliczeń bezgotówkowych.

2.1. Płatności gotówkowe

Polski złoty (PLN) ma następujące nominały:

- banknoty: 10; 20; 50; 100; 200;
- monety: 0,01; 0,02; 0,05; 0,10; 0,20; 0,50; 1; 2; 5.

Aktualnie około 97% wartości gotówki w obiegu to banknoty. Brak jest danych na temat liczby i wartości płatności gotówkowych. Posiadanie rachunku bankowego, szczególnie wśród starszych ludzi, nie jest zjawiskiem powszechnym, dlatego wiele emerytur i rent jest wypłacanych w gotówce. Chociaż sytuacja na rynku akceptantów stale się poprawia (szybki wzrost liczby POS-ów), to jednak nadal duża liczba sklepów i punktów usługowych, szczególnie położonych poza dużymi miastami, nie akceptuje bezgotówkowych form płatności.

2.2. Płatności bezgotówkowe

Płatności bezgotówkowe obejmują w szczególności: polecenia przelewu, чеки rozrachunkowe, polecenia zapłaty oraz karty płatnicze.

Ustawa Prawo bankowe nie określa terminu, w jakim bank powinien wykonać dyspozycję swojego klienta. Zgodnie z art. 54 ust. 2 ww. ustawy, kwestie dotyczące czasu realizacji rozliczeń pieniężnych powinny być unormowane w umowie rachunku bankowego zawartej między klientem a bankiem, który prowadzi obsługę takiego rachunku. Bank jest zobowiązany do zawarcia w umowie zapisów, które m.in. powinny określać terminy realizacji zleceń posiadacza rachunku, zakres odpowiedzialności banku za ich terminowe i prawidłowe wykonanie oraz wysokość odszkodowania w przypadku przekroczenia terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku.

Funkcjonujący system rozliczeń transakcji klientów w złotych za pośrednictwem KIR umożliwia dokonanie rozliczenia pomiędzy klientami dwóch różnych banków tego samego dnia poprzez wykorzystanie elektronicznego systemu ELIXIR. Ponadto od 7 marca 2005 r. w obrocie krajowym oraz od 30 maja 2005 r. w obrocie transgranicznym funkcjonuje system EuroELIXIR, realizujący transakcje detaliczne nominowane w euro.

Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej nakłada obowiązek posiadania rachunku bankowego i przeprowadzania między podmiotami gospodarczymi rozliczeń w formie bezgotówkowej w przypadku dokonywania i przyjmowania płatności związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, gdy jednorazowa wartość transakcji, bez względu na liczbę wynikających z niej płatności, przekracza równowartość 15 000 euro.

2.2.1. Polecenie przelewu

Polecenie przelewu (dyspozycja dłużnika obciążenia swojego rachunku określoną kwotą i uznania tą kwotą rachunku wierzyciela) jest głównym instrumentem płatności bezgotówkowych w Polsce. Ilościowo stanowi to 98% wszystkich transferów przetwarzanych przez KIR (z uwzględnieniem wpłat gotówkowych na rachunki bankowe).

2.2.2. Czeki

Czek jako forma rozliczeń podlega uregulowaniom ustawy z 28 kwietnia 1936 r. Prawo ciekowe. W Polsce czek nigdy nie był powszechnie stosowany jako forma rozliczeń pieniężnych, zaś w ostatnim okresie, wobec intensywnie rozwijającego się rynku kart płatniczych, jego znaczenie jeszcze zmalało.

Czek gotówkowy stanowi dyspozycję wystawcy czeku udzieloną trasatowi do obciążenia rachunku wystawcy kwotą, na którą czek został wystawiony, oraz wypłaty tej kwoty okazicielowi lub osobie wskazanej na czeku. Obecnie rola czeku jako instrumentu zapłaty systematycznie maleje, szczególnie w odniesieniu do czeków z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego, których wykorzystywanie sprowadza się najczęściej do pobierania gotówki z kasy banku. Funkcję tego instrumentu przejmują zarówno w zakresie zapłaty, jak i pobrania gotówki karty płatnicze, które są znacznie wygodniejsze i bezpieczniejsze od czeków, a przede wszystkim tańsze w obsłudze. Czek rozrachunkowy umożliwia przekazanie wyłącznie kwoty z czeku z rachunku dłużnika na rachunek okaziciela lub osoby wskazanej na czeku, bez możliwości wypłaty w gotówce. Rola czeku rozrachunkowego jako formy rozliczeń w porównaniu do polecenia przelewu jest niewielka. Czek może być przedstawiany do zapłaty w dowolnym banku, ale musi być dostarczony do trasata.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że realizacja czeków w obrocie międzybankowym do połowy 2004 r. odbywała się z wykorzystaniem systemu SYBIR w KIR i trwała 3 dni robocze. Od momentu zakończenia eksploatacji tego systemu, które było konsekwencją odchodzenia przez banki od papierowych form rozliczeń, czeki z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego do wysokości 1000 zł są realizowane z wykorzystaniem elektronicznego systemu ELIXIR w KIR na podstawie odpowiedniego porozumienia międzybankowego. Pozostałe czeki są przesyłane pomiędzy bankami pocztą, czyli poza systemem rozliczeniowym, natomiast przekazanie funduszy odbywa się przelewem w systemie ELIXIR.

2.2.3. Polecenie zapłaty

Polecenie zapłaty (dyspozycja wierzyciela obciążenia określoną kwotą rachunku dłużnika) zostało wprowadzone przez Narodowy Bank Polski w październiku 1997 r., a pierwszych transakcji dokonano w lipcu 1998 r.

Zgodnie z Prawem bankowym, przeprowadzanie rozliczeń w formie polecenia zapłaty jest dopuszczalne pod warunkiem:

- posiadania przez wierzyciela i dłużnika rachunków w bankach, które zawarły porozumienie w sprawie stosowania polecenia zapłaty;
- udzielenia przez dłużnika wierzycielowi upoważnienia do obciążania rachunku dłużnika w umownych terminach zapłaty z tytułu określonych zobowiązań;
- zawarcia umowy w sprawie stosowania polecenia zapłaty pomiędzy wierzycielem a bankiem.

Tę formę rozliczeń stosuje się do płatności nieprzekraczających równowartości 1000 euro, jeżeli dłużnikiem jest osoba fizyczna nieprowadząca działalności gospodarczej lub 50 000 euro w przypadku pozostałych dłużników. Rozliczenia z tytułu polecenia zapłaty są wykonywane wyłącznie poprzez elektroniczny system ELIXIR w KIR. Na koniec grudnia 2006 r. uczestnikami porozumienia w sprawie stosowania polecenia zapłaty było 46 banków.

Na tle innych krajów wykorzystanie polecenia zapłaty w Polsce nie wygląda korzystnie. Jednak w statystykach z 2006 r., pomimo ciągle niewielkiego wykorzystania polecenia zapłaty ogółem, widać wyraźny wzrost tego produktu w stosunku do lat ubiegłych.

2.2.4. Karty płatnicze

Spośród bezgotówkowych form płatności w Polsce najszybciej wzrasta użycie kart płatniczych. Ostatnie lata przyniosły zarówno znaczny wzrost liczby kart w obiegu, jak również liczby operacji dokonanych przy ich użyciu. Na koniec grudnia 2006 r. liczba kart płatniczych wynosiła 23,85 mln. Kartami płatniczymi dokonuje się już 27% wszystkich płatności bezgotówkowych w Polsce (pod względem liczby transakcji). Organizowane przez banki, wspólnie z organizacjami międzynarodowymi, akcje marketingowe, mające na celu edukację klientów i zachęcenie ich do dokonywania płatności bezgotówkowych, przynoszą pozytywny efekt. Zbierane przez NBP dane statystyczne pozwalają stwierdzić, że stopniowo zmieniają się zachowania posiadaczy kart, którzy coraz częściej wykorzystują karty do dokonywania płatności bezgotówkowych. W 2006 r. 38,9% liczby i 19% wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi stanowiły transakcje bezgotówkowe, w analogicznym okresie roku ubiegłego wskaźniki te wynosiły odpowiednio 30,6% i 16,1%.

Karty wydawane przez polskie banki są zazwyczaj opatrzone logo międzynarodowych organizacji, tj. VISA lub MasterCard, co umożliwia łatwiejszy dostęp do punktów akceptujących karty płatnicze zarówno w kraju, jak i za granicą.

Karty debetowe

Zdecydowaną większość kart płatniczych wydawanych przez banki działające w Polsce stanowią karty debetowe. Według stanu na koniec grudnia 2006 r. banki w Polsce wydały 16,94 mln kart debetowych.

Karty kredytowe

Karty kredytowe zyskują coraz większą popularność wśród klientów i na koniec grudnia 2006 r. wydano 6,35 mln kart kredytowych. Głównie są to karty systemów międzynarodowych, choć znaczną ich część, około 1,6 mln, stanowią karty wydawane przez banki we współpracy z sieciami handlowymi (np. supermarketami).

Sieci bankomatów i terminali POS

Banki w okresie wprowadzania bankomatów tworzyły własne sieci bankomatów i wydawały karty do wypłat gotówki jedynie z ich własnych bankomatów. Polityka taka doprowadziła do utworzenia kilkunastu odrębnych sieci bankomatowych, a klienci danego banku mogli korzystać tylko z jego sieci. W czerwcu 1997 r. grupa banków krajowych zawarła porozumienie o świadczeniu usług dla krajowych posiadaczy kart w międzybankowej sieci *on-line* i wdrożyła tzw. *switch* krajowy, obsługiwany przez PolCard. Kolejne banki przystąpiły do porozumienia w późniejszym czasie. Rozszerzenie porozumienia na wszystkie banki posiadające bankomaty umożliwiło wzajemne uznawanie kart we wszystkich bankomatach w kraju.

W Polsce oprócz sieci bankomatów będących własnością banków, funkcjonuje również sieć bankomatów utworzona przez spółkę Euronet. Firma ta świadczy bankom również usługi outsourcingowe – obsługę bankomatów i przetwarzanie transakcji.

Według stanu na koniec grudnia 2006 r. łączna liczba bankomatów w Polsce wynosiła 9938.

Infrastruktura potrzebna do dokonywania płatności bezgotówkowych kartami płatniczymi jest oferowana przez agentów rozliczeniowych. W Polsce działają następujący agenci rozliczeniowi: PolCard SA, CardPoint SA, Bank PeKaO SA, Bank PKO BP SA, eCard SA. Na koniec grudnia 2006 r. na rynku było ponad 140 tys. terminali POS. Według danych przekazanych do NBP przez agentów rozliczeniowych w punktach handlowo-usługowych na terenie naszego kraju dokonano w 2006 r. ponad 360 mln transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości ponad 41,9 mld zł. Oznacza to wzrost w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku odpowiednio o 35,7% i 28%.

2.2.5. Instrumenty pocztowe

Poczta Polska jest upoważniona do wykonywania niektórych czynności bankowych m.in. realizacji przekazów pocztowych, przyjmowania wpłat na rachunki bankowe oraz wypłat emerytur i rent.

Podstawowa sieć placówek Poczty obejmowała na koniec 2006 r. około 8400 urzędów. Jedynie urzędy wyższego stopnia mają rachunki w bankach. Rachunki te obsługują rozliczenia dokonywane w wielu mniejszych urzędach.

Przekaz pocztowy jest stosowany w celu przekazywania środków pomiędzy osobami nieposiadającymi rachunków bankowych. W takim przypadku jeden urząd pocztowy przyjmuje wpłatę gotówkową (wraz z prowizją), a drugi wypłaca ją otrzymującemu. Operacja ta jest realizowana poza systemem bankowym. W przypadku wpłat na rachunki bankowe urząd pocztowy przesyła zlecenia wpłat na ogólną kwotę wszystkich otrzymanych instrukcji do oddziału banku, w którym ma swój rachunek bieżący. Bank rozlicza to zlecenie za pośrednictwem KIR, tak jak w przypadku każdego innego klienta banku.

Przy wypłatach emerytur i rent oddziały okręgowe Narodowego Banku Polskiego prowadzące rachunki Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) przekazują określone kwoty środków pieniężnych za pośrednictwem KIR na rachunki rejonowych urzędów pocztowych (jest ich kilkadziesiąt w kraju). ZUS dostarcza indywidualne dokumenty dotyczące beneficjentów bezpośrednio do urzędów pocztowych, co oznacza, że po otrzymaniu informacji z ZUS mogą one niezwłocznie rozpocząć dokonywanie poszczególnych wypłat.

2.3. Rozwój instrumentów płatniczych w ostatnim okresie

Wraz z rozwojem handlu elektronicznego pojawiają się nowe usługi płatnicze umożliwiające dokonywanie płatności przez Internet, zarówno w sklepach oferujących swoje towary i usługi w sieci, jak również na aukcjach internetowych (Allegro, eBay). Do płatności internetowych wykorzystuje się głównie przelewy elektroniczne z rachunków bankowych, do których klient ma dostęp za pośrednictwem Internetu, a także karty płatnicze oraz inne innowacyjne metody (np. przedpłacone konta internetowe u dostawców usług, karty przedpłacone, wiadomości SMS).

Wśród bezgotówkowych form rozliczeń najbardziej dynamicznie rozwija się rynek kart płatniczych. Co roku liczba kart oraz punktów akceptujących karty płatnicze znacznie wzrasta. Banki wydające karty płatnicze rozpoczęły już przygotowania do SEPA, m.in. poprzez wydawanie kart z mikroprocesorem w standardzie EMV, co znacznie zwiększy bezpieczeństwo użytkowania kart oraz rozszerzy ich funkcjonalność.

3

Rozliczenia międzybankowe i systemy rozrachunkowe

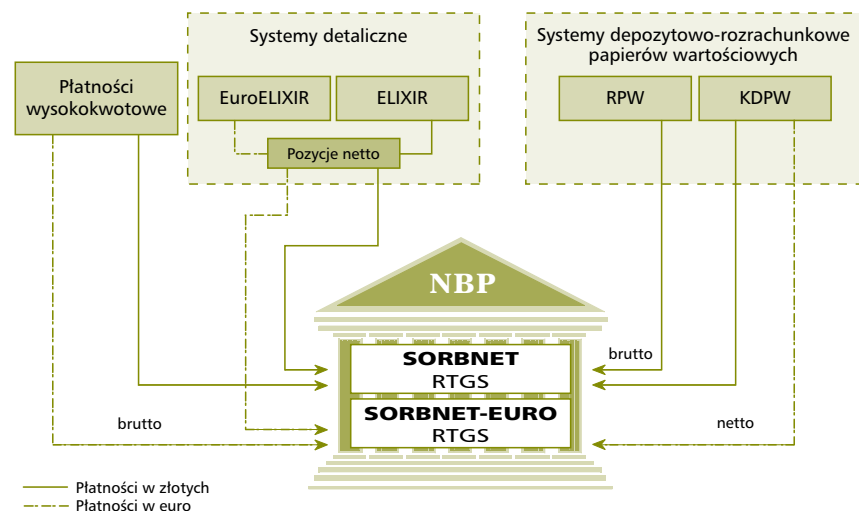
3.1. Opis ogólny

Zasady rozrachunków międzybankowych są określone w wymienionym wcześniej zarządzeniu nr 6/2004 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z 20 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu przeprowadzania rozrachunków międzybankowych (z późniejszymi zmianami). Polskie banki rozliczają zlecenia płatnicze związane z płatnościami wysokokwotowymi (tzn. głównie dotyczące transakcji z rynku pieniężnego, rynku walutowego oraz rynku papierów wartościowych) bezpośrednio poprzez Narodowy Bank Polski, a zlecenia płatnicze związane z płatnościami detalicznymi za pośrednictwem KIR. KIR, jako izba rozliczeniowa, rejestruje wzajemne zobowiązania wynikające z tych instrukcji oraz przedstawia NBP zlecenia płatnicze (w złotych i w euro) dotyczące pozycji netto banków.

W związku z tym, że wszystkie banki w Polsce są bezpośrednimi lub pośrednimi uczestnikami KIR, większość płatności międzybankowych (ilościowo) jest rozliczana za pośrednictwem tej izby rozliczeniowej. KIR obsługuje dwa detaliczne systemy rozliczeń netto: ELIXIR – system elektroniczny do płatności w złotych i EuroELIXIR – system elektroniczny do płatności w euro. Szczegółowy opis tych systemów znajduje się odpowiednio w punktach 3.3.4 i 3.3.5.

Rozrachunek międzybankowy następuje na rachunkach bieżących banków prowadzonych w NBP. Narodowy Bank Polski jest operatorem dwóch systemów RTGS służących przetwarzaniu wysokokwotowych płatności międzybankowych: systemu SORBNET do płatności w złotych oraz systemu SORBNET-EURO do płatności w euro. Systemy te są również wykorzystywane do rozrachunku pozycji netto pochodzących z trzech systemów rozliczeniowych, tzn. z dwóch systemów obsługiwanych przez KIR oraz jednego obsługiwanego przez KDPW oraz pozycji brutto pochodzących z KDPW.

Schemat. Rozliczenia międzybankowe i systemy rozrachunkowe w Polsce

KDPW przedstawia zlecenia płatnicze w złotych dotyczące transakcji na papierach wartościowych zawartych na GPW, MTS-CeTO oraz rynku międzybankowym. Ostateczny rozrachunek wynikający z wyżej wymienionych systemów dokonuje się w Narodowym Banku Polskim w systemie SORBNET. System KDPW jest przygotowany do przedstawiania zleceń płatniczych w euro (dla rozrachunku w SORBNET-EURO) w sytuacji, gdy na GPW lub CeTO rozpocznie się zawieranie transakcji na papierach wartościowych w euro.

3.2. Systemy rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym

Narodowy Bank Polski jest operatorem dwóch systemów RTGS: systemu SORBNET służącego rozrachunkowi płatności w złotych oraz systemu SORBNET-EURO przeznaczonego do płatności w euro.

System SORBNET uruchomiono w marcu 1996 r., zastąpił on działający od kwietnia 1993 r. system SORB. Pomimo że system SORB spełniał podstawowe wymogi systemu RTGS, nie był w pełni efektywny, ponieważ banki mogły składać zlecenia płatnicze tylko na nośniku papierowym lub dyskietce. Od grudnia 1998 r. wszystkie banki mogą składać zlecenia drogą elektroniczną.

Powstanie systemu SORBNET-EURO było wynikiem podjętej 10 lipca 2003 r. przez Zarząd Narodowego Banku Polskiego decyzji o rozwoju systemu SORBNET związanego z możliwością dokonywania rozliczeń płatności w euro i przyszłym połączeniem z systemem TARGET.

Podejmując decyzję o budowie systemu SORBNET-EURO, Narodowy Bank Polski uwzględnił także opinie polskich banków, KIR oraz KDPW wskazujących na potrzebę szybkiego stworzenia w Polsce systemu RTGS w euro pozwalającego na rozrachunek płatności krajowych i transgranicznych w euro.

System SORBNET-EURO uruchomiono 7 marca 2005 r. Po połączeniu systemu SORBNET-EURO – za pośrednictwem banku centralnego Włoch oraz włoskiego systemu RTGS (BIREL) – z systemem TARGET, system ten stał się elementem europejskiej infrastruktury rozliczeń w euro.

3.2.1. System SORBNET

3.2.1.1. Zasady funkcjonowania

Zasady funkcjonowania systemu SORBNET są określone w zarządzeniu Prezesa NBP, uchwale Zarządu NBP oraz w umowach rachunku bankowego zawieranych między Narodowym Bankiem Polskim a poszczególnymi bankami posiadającymi rachunki bieżące w centrali NBP w systemie SORBNET. Wymienione akty prawne organów NBP regulują kryteria dostępu, rodzaje przetwarzanych płatności, ogólne warunki dotyczące infrastruktury technicznej oraz polityki cenowej, natomiast postanowienia umowy, które są identyczne dla wszystkich banków, regulują czas operacyjny i inne szczegóły operacyjne.

3.2.1.2. Uczestnictwo w systemie

Według stanu na dzień 31 grudnia 2006 r. w systemie SORBNET uczestniczyło 55 banków. Warunki przystąpienia do systemu SORBNET dla banków są określone w uchwale nr 20/2004 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z 22 kwietnia 2004 r. w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez Narodowy Bank Polski, zmienionej w 2004 r. oraz dwukrotnie w lutym 2005 r.

Banki ubiegające się o otwarcie rachunku bieżącego w Narodowym Banku Polskim muszą spełnić następujące warunki:

- bank musi prowadzić działalność operacyjną przez co najmniej sześć miesięcy,
- sytuacja finansowa banku musi zostać uznana przez Narodowy Bank Polski za pozytywną,

- bank musi spełnić wymogi techniczne elektronicznej wymiany zleceń płatniczych i innych informacji między bankiem a Narodowym Bankiem Polskim oraz uzyskać pozytywną ocenę zaliczenia testów organizowanych w tym zakresie przez Narodowy Bank Polski.

Ponadto w systemie SORBNET są prowadzone rachunki bankowe dla dwóch pośredników rozliczeniowych, tj. KIR i KDPW.

3.2.1.3. Rodzaje przeprowadzanych operacji

System SORBNET realizuje zlecenia płatnicze banków dotyczące transakcji zawartych na międzybankowym rynku pieniężnym, walutowym i papierów wartościowych oraz operacji między bankami a Narodowym Bankiem Polskim. System SORBNET może być wykorzystywany do przetwarzania zleceń płatniczych przesyłanych przez banki w imieniu własnym lub w imieniu ich klientów (płatności wysokokwotowe i/lub pilne). Pierwotne ograniczenie wysokości zlecenia płatniczego klienta wynoszące minimum 1 milion złotych (261 028 euro) zostało zniesione 1 lipca 2000 r. Tym samym system SORBNET udostępniono do rozliczania międzybankowych zleceń klientów bez względu na ich kwotę. Z dniem 1 stycznia 2003 r. wprowadzono także obowiązek kierowania do systemu SORBNET wszystkich wysokokwotowych zleceń płatniczych klientów, tj. takich zleceń, których równowartość wynosi 1 milion złotych i więcej.

System jest również wykorzystywany do rozrachunku zobowiązań banków wynikających z systemów rozliczeniowych: pozycje netto pochodzące z rozliczeń płatności detalicznych w KIR oraz pozycje netto i brutto pochodzące z rozliczeń transakcji na rynku kapitałowym z KDPW.

3.2.1.4. Funkcjonowanie systemu

Ogólnie rzecz biorąc, system jest dostępny dla uczestników od 7:30 do 18:00, jednakże zlecenia klientowskie mogą być przesyłane tylko do godziny 16:00. Wyjątek stanowią klientowskie zlecenia płatnicze dotyczące banków uczestniczących w Porozumieniu międzybankowym w sprawie zasad współpracy pomiędzy bankami-korespondentami, które mogą być przesyłane do godziny 17:00. Po godzinie 18:00 komunikaty płatnicze nie są akceptowane.

Komunikaty przesyłane między bankami a Narodowym Bankiem Polskim są szyfrowane w celu zapewnienia poufności oraz opatrywane podpisem elektronicznym w celu zapewnienia autentyczności, integralności i niezaprzeczalności nadania.

3.2.1.5. Środowisko przetwarzania transakcji

Przepływ informacji między bankami a systemem SORBNET odpowiada modelowi „V”. Banki przesyłają zlecenia płatnicze do banku centralnego, który informuje o rozrachunku bank wysyłający oraz bank otrzymujący płatność. System pracuje w środowisku UNIX; komunikaty są tworzone zgodnie ze standardem EDIFACT.

Użytkownicy systemu (banki i KDPW) do wprowadzania komunikatów dotyczących płatności wykorzystują moduł bankowy SORBNET_BW, który jest jednolity zarówno dla systemu SORBNET, jak i SORBNET-EURO tj. umożliwia wprowadzanie płatności i w złotych, i w euro. Przesyłanie zleceń odbywa się pocztą elektroniczną z wykorzystaniem technologii „klient-serwer”. Moduł SORBNET_BW jest podłączony do aplikacji pośredniczącej (*middleware*) – modułu SWAT (Szybka Warstwa Transportowa) w NBP łączem stałym z siecią TCP/IP prowadzoną przez „EXATEL” SA. Z modułu SWAT płatności są kierowane do modułu centralnego odpowiedniego systemu (SORBNET lub SORBNET-EURO).

W przypadku jakiegokolwiek awarii systemu, zlecenia płatnicze banków mogą być przekazywane drogą internetową – za pośrednictwem specjalnie utworzonego w tym celu portalu SORBNET, a także na dyskietce lub na nośniku papierowym (również telefaksem). Zlecenia złożone na nośniku papierowym wymagają zarejestrowania w Narodowym Banku Polskim. Klientowskie zlecenia płatnicze mogą być przesyłane w drodze awaryjnej również za pośrednictwem portalu SORBNET oraz na dyskietce zabezpieczonej.

3.2.1.6. Procedury rozrachunku

System SORBNET zapewnia dokonywanie rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym poprzez rachunki bieżące banków prowadzone w Narodowym Banku Polskim. System realizuje zlecenia płatnicze składane przez banki, NBP, KDPW oraz KIR. Banki mogą dokonywać tylko operacji uznaniowych poprzez przesyłanie zleceń obciążających ich własne rachunki, a NBP, KDPW i KIR są upoważnione przez banki do przesyłania zleceń uznaniowych obciążających rachunki banków. Zlecenia płatnicze przesyłane przez KIR mają najwyższy priorytet; następne co do ważności są zlecenia przesyłane przez Narodowy Bank Polski, a następnie zlecenia KDPW. Zlecenia przesyłane przez banki mają najniższy priorytet.

Zlecenia płatnicze realizuje się zgodnie z nadaną im przez wystawców numeracją. Zlecenia są realizowane pod warunkiem posiadania przez bank na rachunku wystarczających środków pieniężnych.

Zlecenia własne Narodowego Banku Polskiego dotyczące sprzedaży znaków pieniężnych, zapłaty odsetek, prowizji i opłat oraz zlecenia KDPW wystawiane w imieniu banków, a także w jego własnym imieniu są realizowane na takich samych zasadach jak wszystkie inne transakcje. Rozrachunek pozycji netto wynikających z różnych przebiegów rozliczeniowych w KIR odbywa się w systemie SORBNET podczas trzech sesji rozrachunkowych w ciągu dnia (patrz szczegóły w punkcie 3.3). Rozrachunek pozycji netto przesyłanych z KDPW jest dokonywany w systemie SORBNET podczas trzech sesji rozrachunkowych w ciągu dnia (patrz szczegóły w punkcie 4.3.2.1).

Zależnie od dostępności środków pieniężnych na rachunku banku zlecenia realizuje się niezwłocznie lub umieszcza w centralnej kolejce do czasu zgromadzenia wystarczających środków pieniężnych na ich realizację. Gdy środki pieniężne są dostępne, rachunek płatnika jest obciążany i jednocześnie uznawany jest rachunek beneficjenta. Płatnik otrzymuje potwierdzenie realizacji transakcji, a beneficjent otrzymuje potwierdzenie, że jego rachunek został uznany. Banki mogą żądać od NBP informacji o saldach ich rachunków oraz ich zleceniach płatniczych oczekujących na realizację. Mogą one zostać szczegółowo poinformowane wyłącznie o wychodzących zleceniach płatniczych oraz o odwoływaniu oczekujących w kolejce płatności przed ich realizacją. Płatności z kolejki rozlicza się automatycznie, gdy są dostępne środki pieniężne zgodnie z priorytetem wystawcy i numerem zlecenia. W systemie SORBNET wprowadzono mechanizm optymalizacyjny kolejki. Zlecenia płatnicze, które pozostają w kolejce na koniec dnia, są automatycznie odrzucane, a ich wystawcy są o tym informowani.

Na koniec dnia system automatycznie przygotowuje i wysyła do banków wyciągi z rachunków bieżących.

3.2.1.7. Ryzyko kredytowe i ryzyko płynności

System SORBNET, będąc systemem RTGS, zapewnia minimalizację ryzyka kredytowego.

Banki mają dostęp do płynności poprzez śróddzienne wykorzystanie swoich środków zaliczanych do minimalnej rezerwy obowiązkowej. Ponadto Narodowy Bank Polski przyznaje nieoprocentowany zabezpieczony kredyt śróddzienny (techniczny). Banki muszą wcześniej zawrzeć umowy kredytu śróddziennego. Jako zabezpieczenie kredytu śróddziennego są obecnie wykorzystywane bony skarbowe oraz obligacje skarbowe (te ostatnie od 2003 r.).

Przy przyznawaniu kredytu śróddziennego stosowane są następujące główne zasady:

- Banki mogą otrzymać kredyt śróddzienny w każdym dniu operacyjnym, jeżeli przekażą stosowne skarbowe papiery wartościowe na rachunek papierów wartościowych należący do Narodowego Banku Polskiego (na zasadzie śróddziennego repo). O godzinie 17:30 system SORBNET generuje zlecenia spłaty kredytu.
- W przypadku, gdy bank nie może spłacić kredytu przekształca się on automatycznie w kredyt spłacany w następnym dniu operacyjnym (*overnight*), oprocentowany według stopy kredytu lombardowego.

- Jeżeli bank nie zapewni środków pieniężnych niezbędnych do spłaty kredytu łącznie z należnymi odsetkami do określonego czasu (godziny 10:30) w następnym dniu operacyjnym, Narodowy Bank Polski sprzedaje papiery wartościowe w celu pokrycia zobowiązania banku.
- Jeżeli bank nie spłaci kredytu śróddziennego do godziny 18:00 dwukrotnie w danym miesiącu, traci prawo do otrzymania kredytu śróddziennego z Narodowego Banku Polskiego przez następne 30 dni.

Banki mogą również otrzymywać z Narodowego Banku Polskiego zabezpieczony kredyt lombardowy. Zabezpieczony kredyt lombardowy może być zaciągany w ciągu całego dnia operacyjnego. W celu skrócenia czasu wymaganego do wypełnienia wszystkich formalności związanych z udzieleniem kredytu lombardowego umowy kredytowe są zawierane z wyprzedzeniem, w związku z czym kredyt może być wykorzystywany zawsze gdy wyniknie taka konieczność. Do zabezpieczenia kredytu lombardowego wykorzystywane są bony skarbowe i obligacje skarbowe.

3.2.1.8. Polityka opłat

Narodowy Bank Polski pobiera opłaty za prowadzenie i obsługę rachunków bieżących banków w systemie SORBNET zgodnie z Tabelą prowizji i opłat bankowych stanowiącą załącznik do Uchwały nr 35/2004 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z 9 lipca 2004 r.

Zgodnie z przyjętą strukturą opłat, banki płacą jednorazową opłatę za przystąpienie do systemu SORBNET w wysokości 25 000 złotych. Za prowadzenie rachunków pobiera się kwartalną opłatę w wysokości 4000 złotych. Opłaty za realizację zleceń w systemie SORBNET zostały ujednolicone; obecna stawka, pobierana miesięcznie, wynosi 5 złotych za realizację każdego zlecenia.

W 2006 r. współczynnik pokrycia kosztów przychodami, tj. opłatami pobieranymi w systemach SORBNET i SORBNET-EURO, wyniósł 113,07%. Oznacza to, że Narodowy Bank Polski nie subsydiuje funkcjonowania tych systemów.

3.2.1.9. Dane statystyczne

W 2005 r. na rachunkach bieżących banków w złotych w Centrali NBP zrealizowano 1 092 366 zleceń na kwotę 30,3 bln złotych. W 2006 r. w systemie zostało zrealizowanych 1 269 427 zleceń na kwotę 36,9 bln złotych. Oznacza to zwiększenie zrealizowanych operacji o blisko 177 tys., tj. o około 16% oraz ich wartości o 6,6 bln złotych, co stanowi około 22% wzrost w stosunku do 2005 r.

Średnia liczba płatności przetwarzanych w systemie SORBNET miesięcznie wyniosła 91 053 oraz 105 785 odpowiednio w latach 2005 i 2006. Średnia miesięczna wartość obrotów na rachunkach banków w 2005 r. wyniosła nieco ponad 2,5 bln złotych, w 2006 r. – blisko 3,1 bln złotych. Średnie dzienne dane przedstawiają się następująco: w 2005 r. średnia dzienna liczba transakcji wynosiła 4319, a średnia dzienna wartość transakcji 119,8 mld złotych, w 2006 r. wartości te wyniosły odpowiednio 5037 zleceń na kwotę 146,5 mld złotych.

3.2.2. System SORBNET-EURO

System SORBNET-EURO obsługuje rachunki banków w euro prowadzonych w Narodowym Banku Polskim, w tym przeprowadza rozliczenia międzybankowe krajowe i transgraniczne poprzez rachunki bieżące banku w euro, dokonuje rozrachunku danych z systemu EuroELIXIR prowadzonego w KIR, obsługuje kredyt śróddzienny (*intraday*) w euro oraz wszelkie pozostałe zlecenia banków i innych uczestników systemu na rachunkach w euro prowadzonych w Narodowym Banku Polskim.

3.2.2.1. Zasady funkcjonowania

Zasady funkcjonowania systemu SORBNET-EURO są określone, podobnie jak w przypadku systemu SORBNET, w zarządzeniu nr 6/2004 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z 20 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu przeprowadzania rozrachunków międzybankowych oraz w uchwale

nr 20/2004 Zarządu Narodowego Banku Polskiego określającej warunki otwierania i prowadzenia rachunków banków przez NBP. Wymienione akty prawne regulują kryteria dostępu, rodzaje przetwarzanych płatności, ogólne warunki dotyczące infrastruktury technicznej oraz polityki cenowej.

Ponadto w skład dokumentacji prawnej regulującej zasady funkcjonowania systemu SORBNET-EURO wchodzi uchwała Zarządu Narodowego Banku Polskiego wprowadzająca wzór umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO (uchwała nr 12/2005 z 22 lutego 2005 r.). Otwarcie i prowadzenie przez Narodowy Bank Polski w systemie SORBNET-EURO rachunków w euro dla banków, KDPW i KIR są szczegółowo uregulowane w umowach zawieranych przez NBP z tymi podmiotami.

3.2.2.2. Uczestnictwo NBP w systemie TARGET

Uczestnictwo Narodowego Banku Polskiego w systemie TARGET jest oparte na tzw. pełnej opcji 4 i uregulowane umową TARGET (*TARGET Agreement*). Ta forma uczestnictwa wiązała się ze spełnieniem przez system SORBNET-EURO wymagań określonych przez Europejski Bank Centralny dla systemów RTGS będących komponentami systemu TARGET (z wyjątkiem rozwiązań dotyczących połączenia z systemem TARGET w ramach tzw. *Interlinking*). Pozwala ona na udzielanie przez NBP polskim bankom kredytu śróddziennego w euro. Uczestnictwo w tym systemie jest możliwe dzięki posiadaniu przez NBP rachunku korespondenckiego w wybranym banku centralnym ze strefy euro.

Rachunek rozliczeniowy NBP, poprzez który realizuje się wszystkie transgraniczne zlecenia płatnicze przychodzące do systemu SORBNET-EURO i wysyłane z tego systemu, jest prowadzony przez Bank Włoch. Rachunek ten został umiejscowiony na tej samej platformie co włoski system RTGS (o nazwie BIREL). Tym samym jego obsługa jest możliwa podobnie jak w przypadku posiadania rachunku bezpośrednio w systemie BIREL.

Uczestnikami systemu SORBNET-EURO, tj. podmiotami uprawnionymi do posiadania rachunku w tym systemie i składania do niego zleceń płatniczych, są:

- NBP,
- banki krajowe, instytucje kredytowe, oddziały instytucji kredytowych oraz oddziały banków zagranicznych,
- KDPW,
- KIR.

Warunki uczestnictwa banków w systemie SORBNET-EURO są określone w uchwale nr 20/2004 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z 22 kwietnia 2004 r. w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez Narodowy Bank Polski i są identyczne jak dla banków uczestniczących w systemie SORBNET. Oznacza to, że banki ubiegające się o otwarcie rachunku bieżącego w euro w systemie SORBNET-EURO muszą spełnić warunki jak w p. 3.2.1.2 oraz dodatkowo przedłożyć NBP opinię o zdolności prawnej.

Na dzień 31 grudnia 2006 r. w systemie uczestniczyło 39 instytucji tj. 37 banków oraz KIR i KDPW.

3.2.2.3. Rodzaje przeprowadzanych operacji

Banki, podobnie jak w systemie SORBNET, składają jedynie uznaniowe zlecenia płatnicze – krajowe i transgraniczne – w imieniu własnym bądź swoich klientów, obciążające własny rachunek prowadzony w systemie. Dodatkowo NBP, KIR oraz KDPW, poza składaniem zleceń obciążających ich rachunki, mają prawo, na podstawie odpowiednich upoważnień banków, do składania w imieniu banków zleceń obciążających ich rachunki bieżące w zakresie określonym w tych upoważnieniach.

W systemie SORBNET-EURO realizuje się następujące rodzaje zleceń:

- krajowe zlecenia międzybankowe i klientowskie w euro składane przez banki,
- transgraniczne zlecenia międzybankowe i klientowskie w euro składane przez banki,
- zlecenia wynikające z rozliczeń krajowych płatności detalicznych w euro w systemie EuroELIXIR (zagregowane pozycje netto),
- zlecenia z tytułu transgranicznych płatności w euro kierowanych z systemu EuroELIXIR, poprzez NBP, do systemu STEP-2 (zagregowane pozycje brutto),
- zlecenia z tytułu transgranicznych płatności w euro kierowane z systemu STEP-2, poprzez NBP, do systemu EuroELIXIR, z tytułu należności dla polskich banków uczestniczących w systemie STEP-2 (zagregowane pozycje brutto),
- krajowe i transgraniczne zlecenia wynikające z transakcji zawartych na papierach wartościowych,
- operacje dotyczące przyznania i spłaty kredytu śróddziennego w euro.

3.2.2.4. Funkcjonowanie systemu

System SORBNET-EURO funkcjonuje w godzinach od 7:00 do 18:00, tj. w godzinach funkcjonowania systemu TARGET. Poszczególne rodzaje zleceń płatniczych mogą być składane w następujących godzinach:

- w przypadku płatności krajowych:
 - a) między 7:00 a 17:00 – w odniesieniu do płatności klientowskich,
 - b) między 7:00 a 18:00 – w odniesieniu do płatności międzybankowych,
- w przypadku płatności transgranicznych:
 - a) między 7:00 a 16:52,30 – w odniesieniu do płatności klientowskich,
 - b) między 7:00 a 17:52,30 – w odniesieniu do płatności międzybankowych.

Dniami operacyjnymi w systemie SORBNET-EURO, podobnie jak w systemie TARGET, są wszystkie dni kalendarzowe z wyłączeniem: sobót i niedziel, Nowego Roku, Wielkiego Piątku, Poniedziałku Wielkanocnego, 1 Maja oraz Bożego Narodzenia i 26 grudnia.

Komunikaty przesyłane między bankami a Narodowym Bankiem Polskim są szyfrowane w celu zapewnienia poufności oraz opatrywane podpisem elektronicznym w celu zapewnienia autentyczności, integralności i niezaprzeczalności nadania.

3.2.2.5. Środowisko przetwarzania transakcji

Jak już wspomniano w pkt 3.2.1.5, użytkownicy (banki, KDPW) wykorzystują dla systemu SORBNET i SORBNET-EURO jednolity moduł bankowy SORBNET_BW służący do wprowadzania komunikatów dotyczących zarówno płatności w złotych, jak też w euro. Przesyłanie zleceń odbywa się pocztą elektroniczną z wykorzystaniem technologii „klient-serwer”. Banki i KDPW – użytkownicy modułu bankowego SORBNET_BW są podłączeni do aplikacji pośredniczącej (*middleware*) – modułu SWAT (Szybka Warstwa Transportowa) w NBP łączem stałym z siecią TCP/IP prowadzoną przez „EXATEL” SA. Z modułu SWAT płatności są kierowane do modułu centralnego odpowiedniego systemu (SORBNET lub SORBNET-EURO).

Zlecenia płatnicze przesyła się do modułu centralnego SORBNET_BW w formie komunikatów w standardzie EDIFACT. Od powstania system umożliwia także przekazywanie zleceń w euro z wewnętrznych systemów banków do modułu bankowego w formie komunikatów SWIFT lub poprzez zasilanie sieciowe z wykorzystaniem tablic systemowych. Komunikacja między systemem SORBNET-EURO a Bankiem Włoch opiera się wyłącznie na systemie SWIFT.

W przypadku awarii, gdy wysłanie zleceń drogą elektroniczną wymiany danych jest niemożliwe, zlecenia płatnicze banków mogą być przekazywane drogą internetową – za pośrednictwem specjalnie utworzonego w tym celu portalu SORBNET, a także na dyskietce lub na nośniku papierowym (również telefaksem). Zlecenia złożone na nośniku papierowym wymagają zarejestrowania w Narodowym Banku Polskim. Klientowskie zlecenia płatnicze mogą być przesyłane w drodze awaryjnej również za pośrednictwem portalu SORBNET, na dyskietce zabezpieczonej oraz za pośrednictwem KIR (systemu Euro-ELIXIR).

3.2.2.6. Procedury rozrachunku

Procedury rozrachunku obowiązujące w systemie SORBNET-EURO są zbliżone do tych obowiązujących w systemie SORBNET, z wyjątkiem operacji transgranicznych.

Rozliczenia międzybankowe i klientowskie dokonują się poprzez rachunki bieżące banków prowadzone w systemie SORBNET-EURO. Banki mogą składać zlecenia płatnicze tylko na obciążenie własnego rachunku, a NBP, KDPW i KIR są upoważnione przez banki do przesyłania zleceń uznaniowych obciążających rachunki banków.

Zlecenia na rachunkach bieżących mogą być realizowane tylko do wysokości środków zgromadzonych na rachunku (zasada ta dotyczy również NBP). Zlecenia, na pokrycie których brak jest środków, czekają w centralnej kolejce zleceń, którą okresowo poddaje się optymalizacji (nettowaniu). Banki mogą odwołać zlecenie z kolejki drogą elektroniczną lub faksem. Przy realizacji zleceń obowiązują następujące zasady: w pierwszej kolejności realizuje się płatności KIR, następnie NBP, KDPW i banków. Banki korzystające z drogi elektronicznej mają na bieżąco dostęp do informacji o wysokości salda na swoim rachunku (monitorowanie), tą drogą odbierają też wyciągi.

Zlecenia krajowe są realizowane tak samo jak w systemie SORBNET. Transgraniczne zlecenia płatnicze wysyłane z systemu SORBNET-EURO powodują obciążenie rachunku banku i uznanie rachunku pośredniczącego NBP. Następnie obciążony jest rachunek rozliczeniowy NBP w Banku Włoch i uznawany rachunek właściwego banku prowadzony w systemie BIREL lub innym systemie RTGS uczestniczącym w systemie TARGET. Transgraniczne zlecenia płatnicze przychodzące do systemu SORBNET-EURO powodują w systemie TARGET i Banku Włoch działanie odwrotne, tj. obciążenie odpowiedniego rachunku banku w systemie BIREL lub innym systemie RTGS uczestniczącym w systemie TARGET oraz uznanie rachunku rozliczeniowego NBP w Banku Włoch. Realizacja każdego zlecenia na rachunku rozliczeniowym NBP jest potwierdzana wysłaniem przez Bank Włoch do systemu SORBNET-EURO komunikatu o wykonaniu operacji. Zlecenia transgraniczne przychodzące do systemu SORBNET-EURO powodują obciążenie rachunku pośredniczącego NBP i uznanie rachunku właściwego banku w systemie SORBNET-EURO, a następnie przekazanie do tego banku odpowiedniego komunikatu informacyjnego. Dzięki narzędziom udostępnionym przez Bank Włoch, Narodowy Bank Polski może monitorować saldo na swoim rachunku rozliczeniowym w Banku Włoch.

3.2.2.7. Ryzyko kredytowe i ryzyko płynności

Narodowy Bank Polski wspomaga płynność rozliczeń przeprowadzanych w systemie SORBNET-EURO poprzez udzielanie bankom kredytu śróddziennego w euro. Wprowadzenie tego mechanizmu było uwarunkowane nie tylko uzyskaniem przez NBP puli środków w euro zgodnej z przyznanym przez EBC limitem, ale i podpisaniem stosownej umowy z wybranym bankiem komercyjnym ze strefy euro, udzielającym tego kredytu NBP. Uzyskany kredyt jest rozdysponowywany codziennie pomiędzy banki uczestniczące w systemie zgodnie z kwotami (limitami) przydzielonymi poszczególnym bankom. Szczegółowe zasady limitowania kredytu, zabezpieczenia spłaty, wykorzystania oraz spłaty kredytu technicznego w euro określa umowa między Narodowym Bankiem Polskim a bankami w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO.

Udzielanie kredytu śróddziennego odbywa się na zasadach analogicznych do tych, które obowiązują w systemie SORBNET. Wymaganiem zabezpieczeniem są jednak wyłącznie obligacje skarbowe będące przedmiotem fixingu na MTS-CETO SA, wyceniane wg wartości rynkowych.

3.2.2.8. Polityka opłat

Struktura opłat za transakcje zrealizowane w systemie SORBNET-EURO jest analogiczna do obowiązującej w systemie SORBNET. Oznacza to istnienie trzech podstawowych kategorii opłat: 1) jednorazowej opłaty za przystąpienie do systemu, 2) stałej opłaty za prowadzenie rachunku, pobieranej kwartalnie, 3) opłaty za realizację zleceń płatniczych, pobieranej miesięcznie (dotyczącej płatności krajowych i transgranicznych).

Strukturę i wielkość opłat pobieranych od uczestników systemu przedstawia tabela poniżej. Wymienione w niej opłaty nie obejmują kosztów, jakie banki ponoszą wobec Narodowego Banku Polskiego z tytułu dostępu do kredytu śróddziennego w euro. Kosztami kredytu obciąża się tylko te banki, które faktycznie wykorzystują przydzielony im limit kredytu. Opłaty za wykorzystany kredyt śróddzienny w euro pobiera się kwartalnie.

Opłata	Kwota	
	PLN	EUR
1. Jednorazowa opłata za przystąpienie do systemu pobierana tylko od nowych uczestników (dotychczasowi uczestnicy systemu SORBNET są zwolnieni z tej opłaty)	25 000	
2. Kwartalna opłata za prowadzenie rachunku (w takiej samej wysokości jak w systemie SORBNET)	4 000	
3. Miesięczne opłaty za realizację każdego zlecenia:		
• zlecenie krajowe:	3,0	
• zlecenie transgraniczne *:		
– za pierwsze 100 zleceń w danym miesiącu		1,75
– za kolejne 900 zleceń w danym miesiącu		1
– za realizację 1000 i więcej zleceń w danym miesiącu		0,80

* Zgodnie z wymaganiami systemu TARGET, opłaty za płatności transgraniczne są pobierane w euro, w wysokości określonej przez Europejski Bank Centralny w „Wytycznych w sprawie systemu TARGET”.

3.2.2.9. Dane statystyczne

Od początku funkcjonowania systemu tj. od 7 marca do 30 grudnia 2005 r. poprzez system SORBNET-EURO zostało zrealizowanych 54 411 transakcji w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 257 zleceń. Rzeczywista wartość płatności rozliczonych przez system, tj. po odliczeniu wartości transakcji związanych z kredytem śróddziennym, wyniosła 11,24 mld euro, co daje średnią dzienną wartość transakcji w wysokości około 53 mln euro i przeciętną wartość pojedynczego zlecenia równą 206,5 tys. euro.

W drugim roku funkcjonowania systemu liczba zrealizowanych transakcji w euro wyniosła 99 964 zlecenia, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 392 zleceń. Rzeczywista wartość płatności rozliczonych w systemie, tj. po odliczeniu wartości transakcji dotyczących kredytu śróddziennego, wyniosła 34,2 mld euro, co daje średnią dzienną wartość transakcji w wysokości około 134 mln euro i przeciętną wartość pojedynczego zlecenia równą 342,2 tys. euro. W porównaniu do 2005 r. stanowi to wzrost liczby transakcji zrealizowanych w systemie o 45 553 zlecenia (około 184%) oraz blisko trzykrotny wzrost wartości zrealizowanych zleceń, tj. o kwotę 23 mld euro.

Wyżej wymienione opłaty nie obejmują kosztów, jakie banki ponoszą wobec NBP z tytułu dostępu do kredytu śróddziennego w euro. Kosztami kredytu śróddziennego obciążane są tylko te banki, które faktycznie wykorzystują przydzielony im limit kredytu. Opłaty za wykorzystany kredyt pobiera się kwartalnie.

3.3. Systemy płatności detalicznych

3.3.1. Systemy rozliczeniowe dla transakcji kartowych

W przypadku kart płatniczych podobny mechanizm rozliczeniowy stosuje się dla kart debetowych, typu charge oraz kredytowych. Punkt handlowo-usługowy przesyła dane o transakcji do agenta rozliczeniowego, z którym podpisał umowę albo elektronicznie za pośrednictwem terminalu POS, albo w formie papierowej. W zależności od decyzji banku (jako wydawcy karty), transakcja jest następnie kierowana do jednego z systemów rozliczeniowych wykorzystywanych do przetwarzania transakcji kartowych. Obecnie trzy takie systemy oferują swoje usługi polskim bankom: KSR – dla którego operatorem jest PolCard, PNNSS – dla którego operatorem jest Visa, oraz GCMS – dla którego operatorem jest MasterCard. Wszystkie te systemy są systemami netto; rozrachunek ostatecznych wielostronnych pozycji wszystkich uczestniczących banków dokonuje się przez agenta rozrachunkowego za pośrednictwem systemu SORBNET. Agentem rozrachunkowym dla wszystkich tych systemów jest jeden z polskich banków komercyjnych.

3.3.2. Systemy rozliczeniowe detalicznych instrumentów uznaniowych, obciążeniowych oraz czeków

3.3.2.1. Struktura organizacyjna

KIR jest jedyną izbą rozliczeniową w Polsce. Jest to spółka akcyjna utworzona w 1991 r. Jej akcjonariuszami są Narodowy Bank Polski, Związek Banków Polskich i 12 banków komercyjnych (przez ostatnie kilka lat część pierwotnych akcjonariuszy połączyła się na skutek fuzji). W Radzie Nadzorczej zasiadają przedstawiciele akcjonariuszy, każdy dysponuje jednym głosem. Działalnością KIR kieruje Zarząd.

Na strukturę organizacyjną KIR składają się centrala w Warszawie oraz 17 Bankowych Regionalnych Izb Rozliczeniowych (BRIR), które znajdują się w głównych polskich miastach. Każdy oddział uczestnika jest połączony z jedną BRIR. Dzięki takiej strukturze, KIR łączy wszystkie oddziały banków w kraju. KIR jest operatorem dwóch różnych systemów elektronicznych – ELIXIR i EuroELIXIR, których zasady funkcjonowania określają regulacje KIR.

3.3.2.2. Uczestnictwo w systemie

Każdy bank ubiegający się o uczestnictwo w wymianie zleceń płatniczych przeprowadzanej przez KIR musi mieć licencję na prowadzenie działalności bankowej w Polsce, uzyskać akceptację Rady Nadzorczej KIR, podpisać umowę rachunku bankowego z Narodowym Bankiem Polskim oraz spełnić wymagania techniczne określone przez KIR. W celu uzyskania akceptacji Rady Nadzorczej bank musi również spełnić pewne kryteria finansowe. Powyższe wymagania oraz kryteria, które są jednakowe dla wszystkich banków, określa Regulamin KIR.

3.3.3. System ELIXIR

3.3.3.1. Rodzaje obsługiwanych transakcji

Przedmiotem rozliczeń w tym systemie są zlecenia uznaniowe i obciążeniowe przekazywane przez oddziały banków w drodze teletransmisji. W systemie ELIXIR rozlicza się zarówno polecenia przelewu i wpłaty gotówkowe (zlecenia uznaniowe), jak i czeki z ROR objęte porozumieniem międzybankowym (od 1.01.2001 r.) oraz transakcje z tytułu polecenia zapłaty.

3.3.3.2. Środowisko przetwarzania transakcji

Wymiana informacji jest dokonywana poprzez sieci telekomunikacyjne (Frame Relay, łącza stałe, X.25) operatorów: Exatel SA, oraz Telekomunikacyjna SA. Bezpieczeństwo zapewniają odpowiednie oprogramowanie i urządzenia kryptograficzne, wykorzystujące algorytm RSA do podpisu elektronicznego. Algorytm ten wykorzystuje klucze asymetryczne. Każdy uczestnik ma klucz prywatny wykorzystywany do elektronicznego podpisania wysyłanego komunikatu oraz klucz publiczny

ny do weryfikacji podpisu elektronicznego komunikatu otrzymanego. Klucz publiczny wysyłającego uczestnika jest dostępny dla każdego innego uczestnika chcącego się z nim komunikować.

3.3.3.3. *Procedury rozliczeń*

System ELIXIR (System Izby Elektronicznej) polega na wymianie elektronicznych zleceń płatniczych między bankami i rejestracji wzajemnych wierzycelności z tego tytułu oraz wymiany między uczestnikami systemu innych elektronicznych komunikatów informacyjnych. Jest to system rozrachunku netto, w którym zlecenia wystawiane przez Izbę i przekazywane do Narodowego Banku Polskiego do zaksięgowania na rachunkach banków są rezultatem kompensaty wzajemnych należności i zobowiązań banków, wynikających z indywidualnych zleceń klientów. ELIXIR to system rozliczeń międzybankowych, w którym wyeliminowano przesyłanie dokumentów papierowych między bankami, a cykl rozliczeniowy dzięki trzem sesjom rozrachunkowym w NBP jest krótki i zamyka się w ciągu zaledwie jednego dnia. Sesje rozrachunkowe odbywają się w systemie SORBNET w Centrali NBP o następujących godzinach: sesja poranna 10:30-11:00, popołudniowa 14:30-15:00 i wieczorna 17:00-17:30.

Od listopada 2004 r. Izba wprowadziła mechanizm gwarancji rozrachunku, dzięki któremu bank lub banki, które nie zgromadziły na swoim rachunku wystarczających środków na dokonanie rozrachunku nie są jak dotychczas wykluczane z rozliczeń za pośrednictwem KIR. W takim przypadku NBP powiadamia KIR o wysokości salda na rachunkach tych banków, które nie zapewniły środków, blokując na ich rachunkach dostępne środki. W przypadku banków, które zapewniły wystarczające środki, blokuje się kwoty wynikające z pierwotnego wyliczenia KIR. Na podstawie informacji otrzymanej z NBP, KIR wycofuje niektóre zlecenia tych banków, które nie zapewniły wystarczającej ilości środków na swoim rachunku, dopasowując wyniki rozliczeń do wysokości kwot zablokowanych przez NBP. Dzięki temu drugie zlecenie KIR przesłane do NBP jest ostateczne. Wycofane zlecenia są zwracane przez KIR do banków. Wprowadzenie przez Izbę gwarancji rozrachunku m.in. wyeliminowało ryzyko systemowe, które istniało zawsze, gdy możliwe było usunięcie banku z rozrachunku.

Zlecenia uznaniowe

Zleceniami uznaniowymi, rozliczanymi przez system ELIXIR, są polecenia przelewu (w tym wpłaty gotówkowe kierowane na rachunki bankowe), które są przesyłane do KIR w formie komunikatów elektronicznych lub rejestrowanych na magnetycznych nośnikach informacji (dyskietki, zbiór do transmisji).

Zlecenia obciążeniowe

Zleceniami obciążeniowymi, rozliczanymi przez system ELIXIR, są polecenia zapłaty oraz czeki z rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych do kwoty 1000 zł. Są one przetwarzane zgodnie z harmonogramem, uzgodnionym wcześniej przez banki w ramach porozumienia międzybankowego.

Przetwarzanie polecenia zapłaty odbywa się zgodnie ze specjalnym harmonogramem, który został ustalony w zawartym przez banki, zgodnie z wymogami ustawy Prawo bankowe, porozumieniu międzybankowym. Bank wierzyciela przekazuje zlecenia obciążeniowe do KIR w specjalnym komunikacie, na pierwszą sesję rozliczeniową. Następnie zlecenie to trafia do oddziału banku dłużnika, który może do godziny 16:00 odmówić zapłaty. W przypadku braku odmowy, która jest przekazywana komunikatem zwrotnym do KIR, polecenia zapłaty są kompensowane na bazie netto i opłacane przez banki na wieczornej sesji rozliczeniowej KIR.

Czeki z rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych są w formie papierowej pozostawiane w oddziale banku, w którym zostały przedstawione do zapłaty. Zgodnie ze specjalnym porozumieniem międzybankowym, bank wystawca otrzymuje jedynie komunikat elektroniczny w systemie ELIXIR i opłaca czek, wystawiając własne polecenie przelewu.

3.3.3.4. *Polityka opłat*

Banki ponoszą opłaty zgodnie z cennikiem ustalonym przez KIR. W systemie ELIXIR podstawą do pobierania opłaty jest komunikat. Wysokość opłaty zależy od rodzaju komunikatu, środka

transmisji oraz pory dostarczenia plików do KIR. KIR preferuje wczesną transmisję poprzez nakładanie niższych opłat niż w przypadku przesyłania zbiorów tuż przed zakończeniem ich przyjmowania w danej sesji.

Opłata jest pobierana wyłącznie od banku wysyłającego.

3.3.3.5. Dane statystyczne

System ELIXIR przetworzył 815,7 mln transakcji o wartości 2 089 mld zł w 2005 r. i 932,2 mln transakcji o wartości 2 385 mld zł w 2006 r. Wartość tych transakcji w 2006 r. w porównaniu do 2005 r. wzrosła o około 14%.

W 2006 r. średnia dzienna liczba transakcji wynosiła 3 669 997, a średnia dzienna wartość obrotów 9 390,7 mln zł.

Warto przy tym zwrócić uwagę na znaczne zmniejszenie się średniej wartości transakcji w systemie ELIXIR. Wpłynęły na to, po pierwsze, wprowadzenie od stycznia 2003 r. obligatoryjnego przekazywania przez banki zleceń o wartości powyżej 1 mln zł bezpośrednio do systemu SORBNET; po drugie, przejście przez system ELIXIR niskokwotowych zleceń detalicznych, rozliczanych dotychczas przez system SYBIR.

3.3.4. System EuroELIXIR

3.3.4.1. Rodzaje obsługiwanych transakcji

EuroELIXIR to system rozliczeń międzybankowych, uruchomiony w marcu 2005 r. przez KIR. Umożliwia on bankom rozliczanie na terenie UE zarówno krajowych, jak i transgranicznych płatności elektronicznych w euro.

3.3.4.2. Środowisko przetwarzania transakcji

Wymiana informacji następuje poprzez sieci telekomunikacyjne (Frame Relsy, łącza stałe, X.25) operatorów: Exatel SA, oraz Telekomunikacyjna SA. Po przetworzeniu dane przesyła się siecią SWIFT do systemu EBA – STEP2. Bezpieczeństwo zapewniają odpowiednie oprogramowanie i urządzenia kryptograficzne, wykorzystujące algorytm RSA do podpisu elektronicznego. Algorytm ten wykorzystuje klucze asymetryczne. Każdy uczestnik ma klucz prywatny wykorzystywany do elektronicznego podpisania wysyłanego komunikatu oraz klucz publiczny do weryfikacji podpisu elektronicznego komunikatu otrzymanego. Klucz publiczny wysyłającego uczestnika jest dostępny dla każdego innego uczestnika chcącego się z nim komunikować.

3.3.4.3. Procedury rozliczeń

System EuroELIXIR rozlicza dwie kategorie transakcji detalicznych w euro:

- krajowe
- transgraniczne.

Dzienny harmonogram funkcjonowania systemu EuroELIXIR obejmuje 2 sesje: poranną (11:00-11:30) i popołudniową (16:45-17:15). Dla transakcji krajowych są to dwie podobne sesje rozliczeniowe, natomiast dla transakcji transgranicznych każdego dnia odbywa się jedna sesja dotycząca zleceń otrzymanych (16:30-17:00) i jedna sesja dotycząca zleceń wysyłanych (17:30-18:00).

3.3.4.4. Zlecenia krajowe w euro

Podstawą funkcjonowania systemu EuroELIXIR w zakresie rozliczeń krajowych, podobnie jak systemu ELIXIR, jest rozrachunek netto, czyli wielostronna kompensata wzajemnych należności i zobowiązań uczestników. Wyliczenie salda netto KIR dokonuje na zakończenie sesji rozliczeniowej. W systemie EuroELIXIR rozliczenia krajowe bazują na standardzie komunikatu SWIFT Mt 103, można w nich wykorzystywać wszystkie opcje kosztowe (BEN, SHA, OUR) i nie ma ograniczenia maksymalnej wysokości kwoty pojedynczego zlecenia.

3.3.4.5. Zlecenia transgraniczne w euro

Rozliczenia transakcji transgranicznych odbywają się w zgodzie z zasadami, które w systemie STEP2 obowiązują uczestnika o statusie *pre-fund participant*, jakim formalnie jest Narodowy Bank Polski. Są to odrębne cykle rozliczeniowe dla zleceń wychodzących i przychodzących. Zlecenia wysyłane za granicę są przekazywane do KIR przez banki do godziny 15:00 w dniu poprzedzającym rozrachunek w systemie STEP2. Do godziny 16:45 KIR powiadamia NBP w wartości zleceń kierowanych przez poszczególne banki do systemu STEP2 na zakończenie dnia operacyjnego w systemie SORBNET-EURO. NBP blokuje na rachunkach banków kwoty równe wartości wysłanych przez nie zleceń i powiadamia o tym Izbę. KIR przekazuje zlecenia banków do systemu STEP2, natomiast przekazania na rachunek EBA (operator systemu STEP) odpowiadających im środków dokonuje NBP następnego dnia rano poprzez system TARGET.

Zlecenia przychodzące z zagranicy trafiają do KIR z systemu STEP2 około godz. 9:00 w dniu rozrachunku. W systemie STEP2 KIR niezwłocznie przekazuje pliki ze zleceniami do banków, natomiast odpowiadające tym zleceniom środki są udostępniane bankom tuż przed drugą sesją dla zleceń krajowych po otrzymaniu przez NBP funduszy od spółki EBA.

W rozliczeniach transgranicznych jedyną dopuszczalną opcją kosztów jest opcja SHA, natomiast wartość zleceń transgranicznych kierowanych do systemu EuroELIXIR, od 1 stycznia 2006 r., nie może przekroczyć 50 000 euro.

3.3.4.6. Polityka opłat

Za przystąpienie do systemu EuroELIXIR uczestnicy systemu ELIXIR nie ponoszą opłaty, natomiast pozostałe banki płacą jednorazowo.

W przypadku zleceń krajowych opłaty są pobierane tylko za zlecenia wysłane. Nie jest natomiast pobierana opłata za otrzymanie zleceń krajowych, wyjątek stanowi zwrot komunikatu krajowego.

W przypadku zleceń transgranicznych otrzymywanych z systemu STEP2 opłata jest pobierana za każdą transakcję, natomiast w przypadku zleceń wysłanych wysokość opłat zależy od liczby zleceń w danym miesiącu: do 10 000 zleceń w miesiącu pobiera się wyższą opłatę, powyżej tej liczby opłata za każde zlecenie jest niższa.

3.3.4.7. Dane statystyczne

System EuroELIXIR działa w wersji krajowej od 7 marca 2005 r., natomiast w wersji transgranicznej od 30 maja 2005 r.

W 2006 r. w systemie EuroELIXIR przetworzono 1 573 871 transakcji o łącznej wartości 7 676 mln euro. Zdecydowaną większość, ponad 52%, stanowiły płatności transgraniczne otrzymane, zlecenia krajowe stanowiły 26% ogólnej liczby zleceń, a udział zleceń transgranicznych wysłanych wyniósł około 22%.

3.4. Rozwój w najbliższym okresie

KIR pragnie zapewnić sobie trwałe miejsce w gronie 6 największych instytucji rozliczeniowych działających w UE i stać się paneuropejską izbą rozliczeniową oraz jednym z filarów Jednolitego Obszaru Płatności w Euro.

Ponadto nowe produkty z zakresu rozliczeń mają umocnić pozycję Izby, jako podmiotu realizującego płatności masowe i obsługującego płatności internetowe. Izba bierze także pod uwagę zaangażowanie się w budowę systemu krajowego pieniądza elektronicznego do obsługi mikropłatności oraz do przejęcia części funkcji realizowanych obecnie przez zaplecza banków, w formie usług outsourcingowych.

4

Systemy rozrachunku papierów wartościowych

W Polsce istnieją dwa odrębne systemy depozytowo-rozrachunkowe: RPW i KDPW. Pierwszy z nich obsługuje transakcje na bonach skarbowych i bonach pieniężnych NBP, zawarte na rynku pierwotnym i wtórnym (MTS-CeTO i rynku międzybankowym). Drugi obsługuje transakcje w pozostałych papierach wartościowych zawarte na GPW, MTS-CeTO oraz na rynku międzybankowym. Wszystkie papiery wartościowe zdeponowane w RPW i KDPW są zdematerializowane. W RPW rozrachunek dokonuje się na zasadzie brutto w czasie rzeczywistym (DVP model 1). Natomiast w KDPW rozrachunek jest przeprowadzany głównie podczas sesji rozliczeniowych na bazie netto w środkach pieniężnych i brutto w papierach wartościowych (DVP model 2), a także w systemie RTGS, tj. zarówno w środkach pieniężnych, jak i papierach wartościowych na zasadzie brutto w czasie rzeczywistym. Rozrachunek pieniężny obu systemów jest dokonywany w pieniądzu banku centralnego.

4.1. Obrót

4.1.1. Podstawy prawne

Ustawy z 29 lipca 2005: o obrocie instrumentami finansowymi, o nadzorze nad rynkiem kapitałowym oraz o ofercie publicznej stanowią podstawę prawną funkcjonowania głównych instytucji rynku kapitałowego.

Transakcje zawierane na papierach wartościowych podlegają także ustawie z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe w zakresie transferu środków pieniężnych z i do Polski w związku z nabyciem lub sprzedażą papierów wartościowych. Natomiast ustawa z 26 października 2000 r. o giełdach towarowych odnosi się do transakcji zawieranych na giełdach towarowych. Ponadto zastosowanie mają następujące akty prawne: ustawa z 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych, ustawa z 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, ustawa z 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, ustawa z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, ustawa z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, ustawa z 15 kwietnia 2005 r. o nadzorze uzupełniającym nad instytucjami kredytowymi, zakładami ubezpieczeń i firmami inwestycyjnymi wchodzącymi w skład konglomeratu finansowego, ustawa o ostateczności rozrachunku, ustawa z 2 kwietnia 2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych oraz ustawa z 29 czerwca 1995 r. o obligacjach.

Obrót papierami wartościowymi może się odbywać zarówno na rynku zorganizowanym (regulowanym – obejmującym rynek giełdowy (GPW) i pozagiełdowy (MTS-CeTO), oraz w alternatywnych systemach obrotu), jak również poza tym rynkiem (poprzez tzw. transakcje bezpośrednie zawierane z udziałem firm inwestycyjnych oraz poprzez transakcje cywilnoprawne). Obrót akcjami i wystandaryzowanymi instrumentami pochodnymi (kontrakty terminowe i opcje) odbywa się głównie na GPW, a obrót skarbowymi papierami wartościowymi głównie na MTS-CeTO oraz na rynku międzybankowym.

4.1.2. Struktura instytucjonalna

Ustawa o nadzorze nad rynkiem finansowym, ustawa o nadzorze nad rynkiem kapitałowym i ustawa o obrocie instrumentami finansowymi przydzielają KNF całkowity nadzór nad GPW,

MTS-CeTO oraz KDPW. Międzybankowy rynek obrotu bonami skarbowymi nadzoruje Narodowy Bank Polski.

a) Komisja Nadzoru Finansowego

KNF sprawuje nadzór nad polskim rynkiem kapitałowym. Celem tego nadzoru jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku kapitałowego, w szczególności bezpieczeństwa obrotu oraz ochrony inwestorów i innych uczestników tego rynku, a także przestrzegania reguł uczciwego obrotu. KNF podejmuje działania służące prawidłowemu funkcjonowaniu rynku kapitałowego, sprawuje nadzór nad działalnością podmiotów nadzorowanych (w tym nad GPW, MTS-CeTO i KDPW), informuje i edukuje o funkcjonowaniu rynku kapitałowego, przygotowuje projekty aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem rynku kapitałowego. Działalność nadzorcza KNF dotycząca dopuszczania do obrotu na rynku regulowanym polega w szczególności na zatwierdzaniu prospektów emisyjnych, prowadzeniu akcji informacyjnej oraz prowadzeniu listy inwestorów kwalifikowanych. Sprawowanie nadzoru nad działalnością podmiotów nadzorowanych wiąże się przede wszystkim z wydawaniem zezwoleń na prowadzenie określonej działalności.

KNF to również organ nadzoru nad rynkiem instrumentów finansowych, które ubiegają się o dopuszczenie do obrotu na tym rynku. Nadzorowi KNF zgodnie z nałożonymi zadaniami, podlegają podmioty prowadzące działalność na rynku kapitałowym na podstawie zezwoleń KNF lub innego właściwego organu administracji, oraz inne podmioty w zakresie, w jakim ciążą na nich określone w odrębnych przepisach obowiązki związane z uczestnictwem w tym rynku.

b) Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA

GPW została założona na mocy ustawy Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi. Jako jednoosobowa spółka akcyjna Skarbu Państwa rozpoczęła swoją działalność w kwietniu 1991 r. Obecnie głównym akcjonariuszem GPW jest Skarb Państwa, a pozostali akcjonariusze to głównie banki i domy maklerskie.

Aktami prawnymi regulującymi działalność GPW są: Statut GPW, Regulamin GPW oraz Szczegółowe Zasady Obrotu Giełdowego.

GPW organizuje wtórny obrót papierami wartościowymi i instrumentami pochodnymi oraz prowadzi działalność edukacyjną i promocyjną tego obrotu. Rada Nadzorcza GPW stale nadzoruje działalność spółki, uchwała Regulamin GPW, zatwierdza plany finansowe spółki oraz sprawozdania z jego wykonania. Dopuszcza również do działania na GPW krajowe i zagraniczne firmy inwestycyjne.

c) MTS-CeTO SA

Podstawowym przedmiotem działalności MTS-CeTO jest prowadzenie regulowanego i nieregulowanego rynku obrotu papierami wartościowymi i prawami majątkowymi, w tym wszelkiej działalności uzupełniającej i wspierającej funkcjonowanie rynków, na których obrót ten jest prowadzony. Obecnie MTS-CeTO specjalizuje się w prowadzeniu rynku instrumentów dłużnych – skarbowych i pozaskarbowych, w formie:

- zorganizowanego rynku skarbowych papierów wartościowych, prowadzonego na podstawie umowy z MF – MTS Poland,
- regulowanego rynku pozagiełdowego podlegającego nadzorowi KNF – Rynku Papierów Wartościowych CeTO (CeTO).

CeTO (poprzednik MTS-CeTO) zostało utworzone jako spółka akcyjna przez 48 banków i domów maklerskich w 1996 r. W 2000 r. GPW stała się głównym udziałowcem CeTO (53,28%). W maju 2004 r. CeTO weszła w alians strategiczny z Grupą MTS, w wyniku czego zmieniono nazwę spółki na MTS-CeTO SA. Aktualnie GPW ma 31,1% akcji MTS-CeTO SA, natomiast włoska spółka MTS S.p.A. ma 25%. Pozostałe akcje należą do banków (30,95%), spółek od nich zależnych (6,25%), domów maklerskich (6,24%) i innych akcjonariuszy (0,40%).

Na Rynku MTS Poland prowadzi się hurtowy obrót obligacjami skarbowymi i bonami skarbowymi, zarówno w postaci transakcji rynku kasowego *outright*, jak i transakcji warunkowych typu REPO i Buy/Sell-Back. Rynek MTS Poland jest częścią systemu Dealerów Skarbowych Papierów Wartościowych (DSPW⁴), odpowiednika systemów *primary dealers* funkcjonujących na rozwiniętych rynkach długu na świecie. Uczestnikami Rynku MTS Poland są krajowe i zagraniczne banki, które mogą działać jako *Market-Makerzy* – uczestnicy wystawiający własne oferty kupna i sprzedaży skarbowych papierów wartościowych z określoną minimalną jednostką kwotowania oraz spreadem, oraz *Market-Takerzy* – uczestnicy składający wyłącznie dyspozycje stanowiące akceptację całości lub części oferty Market-Makerów.

CeTO jest pozagiełdowym rynkiem regulowanym podlegającym nadzorowi KNF. Obrót papierami wartościowymi na CeTO odbywa się za pośrednictwem członków – firm inwestycyjnych w rozumieniu ustawy o obrocie instrumentami finansowymi. Uczestnikami obrotu mogą być również działające wyłącznie we własnym imieniu i na własny rachunek inne podmioty dopuszczone do działania na rynku. Przedmiotem obrotu na CeTO są przede wszystkim obligacje emitowane przez banki, obligacje komunalne, obligacje korporacyjne, listy zastawne oraz obligacje skarbowe, a także certyfikaty inwestycyjne oraz akcje.

d) Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA

KDPW pełni rolę izby rozliczeniowej i depozytu dla papierów wartościowych notowanych na GPW, MTS-CeTO oraz na rynku międzybankowym. KDPW przedstawia zlecenia płatnicze do rozrachunku pieniężnego, który następuje na rachunkach banków prowadzonych w Narodowym Banku Polskim. Właścicielami KDPW są w równych częściach GPW, Skarb Państwa oraz Narodowy Bank Polski. Główne zadania KDPW to prowadzenie depozytu papierów wartościowych, prowadzenie rozliczeń i rozrachunku transakcji w papierach wartościowych oraz prowadzenie systemu zabezpieczenia płynności rozliczeń. Ponadto zapewnia on, że wielkość emisji zarejestrowanych w KDPW jest równa liczbie papierów wartościowych w obiegu oraz świadczy usługi dla emitentów.

e) Narodowy Bank Polski

W zakresie obrotu papierami wartościowymi Narodowy Bank Polski pełni następujące funkcje:

- jest agentem emisji bonów skarbowych,
- emituje bony pieniężne NBP,
- organizuje przetargi dla obligacji skarbowych,
- jest właścicielem i operatorem RPW,
- jest współwłaścicielem KDPW,
- działa jako agent rozrachunku pieniężnego dla transakcji rozliczanych za pośrednictwem RPW i KDPW.

f) Minister Finansów

Minister Finansów jest emitentem skarbowych papierów wartościowych.

g) Inne instytucje

Ustawy z 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych regulują operacje spółek zawierających transakcje na giełdzie, spółek i banków prowadzących działalność maklerską (tj. podmiotów działających jako pośrednicy na rynku pierwotnym i wtórnym) oraz spółek publicznych uczestniczących w emisjach papierów wartościowych.

Giełdy towarowe podlegają ustawie o giełdach towarowych.

⁴ Dealer Skarbowych Papierów Wartościowych – podmiot, z którym MF zawarł umowę przyznającą prawo do składania ofert na wszystkich rodzajach przetargów.

4.1.3. Aspekty operacyjne

4.1.3.1. GPW

Giełda prowadzi w pełni zautomatyzowany system obrotu instrumentami finansowymi, oparty na tzw. systemie kierowanym zleceniami. Transakcje zawiera się automatycznie z wykorzystaniem systemu WARSET, do którego są podłączone systemy klienckie członków giełdy. System WARSET wykorzystuje się do prowadzenia notowań zarówno w systemie ciągłym (gdzie jest dokonywana zdecydowana większość transakcji), jak również w systemie notowań jednolitych, z dwukrotnie określonym kursem w ciągu dnia (wykorzystywanym do mało płynnych akcji). System wykorzystuje się również do tzw. transakcji pakietowych, czyli dużych transakcji zawieranych między określonymi wcześniej stronami. Aby zabezpieczyć płynność rozliczeń, GPW oferuje również tzw. transakcje odkupu, pozwalające na zakup papieru wartościowego z przyspieszonym terminem rozliczenia transakcji (dzięki temu członkowie giełdy mogą sprawnie nabyć papiery w przypadku ich braku na określony termin rozliczenia transakcji). Na GPW można również zawierać transakcje związane z IPO bądź tzw. transakcje redystrybucyjne, które pozwalają na sprzedaż (redystrybucję) dużego pakietu papierów wartościowych poza systemem notowań.

Wśród instrumentów finansowych notowanych na GPW są przede wszystkim akcje, obligacje skarbowe i korporacyjne oraz instrumenty pochodne, zwłaszcza kontrakty terminowe (indeksowe, akcyjne, walutowe oraz na obligacje skarbowe) i opcje indeksowe oraz akcyjne. Instrumenty te są notowane na rynku podstawowym (o wyższych wymogach wobec emitentów) lub równoległym (mniejsze wymogi dla emitentów).

Bezpośrednio po zawarciu transakcji GPW przygotowuje karty umów, które przekazuje w czasie rzeczywistym stronom transakcji (transakcje zawierane w systemie ciągłym i jednolitym są anonimowe – strony transakcji się nie znają). Informacje o zawartych transakcjach są udostępniane także w czasie rzeczywistym KDPW.

Dostęp członków giełdy do systemu giełdowego jest możliwy dzięki wielu dostępnym na rynku aplikacjom klienckim, z wykorzystaniem protokołów komunikacji MMTP oraz FIX.

4.1.3.2. MTS-CeTO

System obrotu Rynku MTS Poland

Uruchomiony w listopadzie 2004 r. Rynek MTS Poland jest częścią paneuropejskiej platformy obrotu długiem skarbowym. Platforma działa na podstawie systemu Telematico i zastępuje funkcjonujący dotychczas system informatyczny hurtowego rynku skarbowych papierów wartościowych – ERSPW. System jest otwarty, tzn. dane rynkowe mogą być pobierane i przetwarzane przez aplikacje wykorzystywane przez uczestników, a następnie przesyłane z powrotem na rynek. Klasyczny przykład takiej aplikacji to połączenie z systemem oprogramowania automatycznego wyznaczania cen i zapewnienie notowań w sposób ciągły (*autoquoting*). Od września 2005 r. transakcje warunkowe zawiera się w ramach nowego rynku MMF (*Money Market Facility*), który działa na podstawie nowego systemu TradeImpact, zastępującego dotychczasowy system Telematico. Prace związane z migracją rynku kasowego do nowego systemu zostały zakończone w drugiej połowie 2006 r. Nowa technologia TradeImpact, bazuje na ruchomych modułach. Pozwoli to w przyszłości dodawać nowe funkcje, które ułatwią działania uczestnikom rynku skarbowych papierów wartościowych. Transakcje zawierane na MTS Poland rozlicza KDPW w zakresie operacji na obligacjach oraz NBP (RPW) w zakresie operacji na bonach skarbowych.

Elektroniczny system obrotu RPW CeTO

System obrotu CeTO umożliwia jego uczestnikom automatyczne kojarzenie zleceń zgodnie z algorytmem uwzględniającym cenę oraz czas złożenia ofert. Obrót na rynku odbywa się w trybie notowań ciągłych. Uczestnicy rynku dokonują obrotu za pośrednictwem terminali zintegrowanych w systemie transakcyjnym CeTO. Ponadto na rynku działają organizatorzy, którzy składają oferty kupna i sprzedaży oraz zawierają na rachunek własny transakcje kupna i sprzedaży zgodnie z wystawionymi ofertami. Punktem wyjścia do zawarcia transakcji są oferty organizatorów oraz oferty

członków złożone na podstawie zleceń klientów. Składanie ofert i zawieranie transakcji następuje w jednostkach obrotu lub ich wielokrotnościach. Transakcje zawarte na rynku są automatycznie potwierdzane, a informacje o zawartych transakcjach przesyła się stronom transakcji. Transakcje zawarte na CeTO są rozliczane przez KDPW. Oprócz standardowych transakcji „sesyjnych” system umożliwia również zawieranie transakcji pakietowych, negocjowanych oraz wewnętrznych.

4.1.4. Rozwój w najbliższym okresie

4.1.4.1 GPW

W zakresie funkcji operacyjnych związanych z obrotem, GPW będzie dążyć m.in. do:

- stałego zwiększania dostępności systemu dla kolejnych systemów klienckich wykorzystywanych przez firmy inwestycyjne,
- podnoszenia wydajności systemu, w celu utrzymania jego wysokiej niezawodności,
- wprowadzania dodatkowych rozwiązań w zakresie technik notowań,
- wprowadzania rozwiązań, które pozwolą zwiększyć wykorzystywanie handlu elektronicznego przez krajowych inwestorów instytucjonalnych,
- dostosowania systemu GPW do przygotowywanych przez KDPW zmian w systemie kont depozytowych,
- wprowadzania nowych rozwiązań w zakresie dystrybucji informacji (we współpracy z członkami giełdy),
- optymalizacji operacyjnej i kosztowej dostępu członków giełdy do systemów transakcyjnych GPW i MTS CeTO.

Planowanych jest wiele innych działań, które mają zwiększyć konkurencyjność GPW na rynku krajowym i europejskim.

4.1.4.2. MTS-CeTO

Realizowana przez MTS-CeTO strategia działania zakłada specjalizację spółki w zakresie budowy rynków instrumentów dłużnych.

Planowane w najbliższych latach zmiany związane z rozwojem Rynku MTS Poland będą dotyczyć działań organizacyjno-technologicznych, które mają zwiększać płynność oraz przejrzystość rynku wtórnego skarbowych papierów wartościowych. Będą to m.in.

- dalsze poszerzanie grona uczestników rynku MTS Poland, szczególnie poprzez przystępowanie kolejnych podmiotów zagranicznych, mających odpowiednie doświadczenie w sprawowaniu funkcji *primary dealers* na rozwiniętych rynkach europejskich;
- działania rozwijające segment B2C, który umożliwi przystąpienie do rynku klientów instytucjonalnych innych niż banki, w szczególności inwestorów finansowych uczestniczących w hurtowym obrocie papierami skarbowymi, tj. funduszy emerytalnych, funduszy inwestycyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych oraz firm zarządzających aktywami;
- działania umożliwiające zaoferowanie uczestnikom szerokiego wachlarza instrumentów i produktów (np. produktów depozytowych) wykorzystywanych na rozwiniętych rynkach finansowych;
- działania umożliwiające równoległe notowanie na Rynku MTS Poland polskich skarbowych papierów wartościowych denominowanych w euro, będących przedmiotem obrotu na innych rynkach Grupy MTS;
- działania umożliwiające dostęp uczestników Rynku MTS Poland do innych rynków Grupy MTS w zakresie transakcji polskimi skarbowymi papierami wartościowymi.

Na Rynku Papierów Wartościowych CeTO spółka skoncentruje swoje działania w segmencie: instrumentów emitowanych przez instytucje bankowe (w tym także banki hipoteczne), obligacji korporacyjnych oraz papierów emitowanych przez jednostki samorządu terytorialnego. MTS-CeTO zakłada wzrost zainteresowania sektora bankowego wykorzystaniem obligacji oraz hipotecznych listów zastawnych jako najważniejszego, obok depozytów, źródła finansowania udzielanych kredytów. Proces udoskonalania i poszerzania segmentu obligacji korporacyjnych będzie związany przede wszystkim z dalszym wzrostem gospodarczym oraz związanym z nim zapotrzebowaniem na finansowanie rozwoju podmiotów gospodarczych. W obszarze produktowym MTS-CeTO zamierza znacznie rozwinąć produkty i transakcje wykraczające poza proste transakcje kasowe instrumentami dłużnymi. Spełniając oczekiwania dotyczące poprawy warunków rynkowych do emisji papierów dłużnych na CeTO, MTS-CeTO będzie realizować działania regulacyjne oraz technologiczne, umożliwiające modyfikację dotychczasowych oraz dodawanie nowych funkcji.

4.2. Rozliczanie

Obecnie nie istnieje odrębna instytucja działająca jako izba rozliczeniowa. Usługi rozliczeniowe wykonuje się w systemach rozrachunku papierów wartościowych opisanych odpowiednio w punktach 4.3.2.1 oraz 4.3.2.2.

4.3. Rozrachunek

4.3.1. Podstawy prawne

Rozliczanie i rozrachunek papierów wartościowych regulują następujące akty prawne: ustawa z 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi i o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, ustawa z 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, ustawa z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawa z 26 października 2000 r. o giełdach towarowych oraz ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim.

4.3.2. Podmioty świadczące usługi rozrachunkowe dla papierów wartościowych

4.3.2.1. KDPW

KDPW jest instytucją depozytowo-rozrachunkową, obsługującą transakcje zawierane na GPW, MTS-CeTO oraz na rynku międzybankowym, z wyjątkiem transakcji na bonach skarbowych i bonach pieniężnych NBP. W ramach KDPW wyodrębniono oddzielną jednostkę organizacyjną zwaną IRIP, która zajmuje się rozliczaniem transakcji zawieranych na rynku instrumentów pochodnych.

Funkcjonowanie KDPW regulują następujące akty prawne: Statut KDPW, Regulamin KDPW, Szczegółowe Zasady Działania KDPW, Procedury ewidencyjne KDPW, Regulamin funduszu rozliczeniowego, Regulamin wypłat transferowych między otwartymi funduszami emerytalnymi oraz Regulamin funkcjonowania systemu rekompensat. Wymienione powyżej regulacje określają m.in. prawa i obowiązki uczestników KDPW, funkcjonowanie systemu rozliczeń i rozrachunku transakcji na instrumentach finansowych oraz systemu wspomagającego płynność przy operacjach rozrachunku.

W KDPW mogą uczestniczyć: podmioty uprawnione do prowadzenia rachunków papierów wartościowych, emitenci papierów wartościowych, podmioty uprawnione do prowadzenia działalności maklerskiej i inne instytucje, np. banki, Narodowy Bank Polski, zakłady ubezpieczeń, towarzystwa emerytalne i towarzystwa funduszy inwestycyjnych, jeżeli na własny rachunek lokują środki finansowe na rynku papierów wartościowych. Uczestnikami mogą być również zagra-

niczne osoby prawne lub inne jednostki organizacyjne, rejestrują centralnie papiery wartościowe lub rozliczają transakcje zawierane w obrocie papierami wartościowymi oraz zagraniczne firmy inwestycyjne i osoby prawne prowadzące działalność maklerską w Polsce.

KDPW utworzył, działające na zasadzie FOP, połączenia międzysystemowe z następującymi zagranicznymi instytucjami depozytowo-rozliczeniowymi: Clearstream Banking SA Luxemburg, Euroclear Bank (Belgia), KELER (Węgry) oraz OeKB (Austria). Pierwsze połączenie między KDPW i OeKB powstało w październiku 2003 r. Połączenia te umożliwiają dokonywanie obrotu zagranicznymi instrumentami finansowymi na polskim rynku kapitałowym przy wykorzystaniu techniki podwójnych notowań.

4.3.2.2. *Narodowy Bank Polski*

Narodowy Bank Polski jest właścicielem i operatorem systemu depozytowo-rozrachunkowego dla bonów skarbowych oraz bonów pieniężnych NBP, zwanego RPW. RPW jest obsługiwany przez system operacyjny SKARBNET (dla bonów skarbowych) i SEBOP (dla bonów pieniężnych NBP).

RPW powstał w 2003 r. w wyniku połączenia dwóch systemów depozytowo-rozrachunkowych, tj. CRBS i RBP. Zasady funkcjonowania RPW określa Regulamin prowadzenia przez Narodowy Bank Polski rachunków i kont depozytowych papierów wartościowych oraz obsługi operacji na papierach wartościowych i ich rejestracji na rachunkach i kontach depozytowych tych papierów. RPW prowadzi dla swoich uczestników rachunki i konta papierów wartościowych.

1) *Bony skarbowe*

Posiadaczami rachunków i kont bonów skarbowych w RPW mogą być: Narodowy Bank Polski, banki krajowe i oddziały banków zagranicznych mające rachunek pieniężny w DSP, KDPW, BFG oraz podmioty zagraniczne będące DSPW. W RPW mogą być też prowadzone rachunki bonów skarbowych dla zagranicznych instytucji depozytowo-rozliczeniowych. Ponadto dla emitenta bonów skarbowych, czyli dla MF, w RPW jest prowadzone konto emisyjne.

2) *Bony pieniężne NBP*

Posiadaczami rachunków i kont bonów pieniężnych NBP w RPW mogą być następujące podmioty: banki krajowe i oddziały banków zagranicznych, mające rachunek pieniężny w DSP, BFG oraz Narodowy Bank Polski. Dla Narodowego Banku Polskiego, jako emitenta bonów pieniężnych NBP, jest prowadzone konto emisyjne w RPW.

Ponadto Narodowy Bank Polski jest współwłaścicielem KDPW i agentem rozrachunku pieniężnego dla RPW i KDPW.

4.3.3. *Nadzór*

W Polsce zasady nadzoru nad systemami rozrachunku papierów wartościowych uregulują dwie ustawy z 29 lipca 2005 r., tj. ustawa o nadzorze nad rynkiem kapitałowym i ustawa o obrocie instrumentami finansowymi, a także ustawa z 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami.

Zgodnie z ustawą o nadzorze nad rynkiem kapitałowym i ustawą o obrocie instrumentami finansowymi, pełny nadzór nad KDPW i giełdowymi izbami rozrachunkowymi sprawuje KNF, a Narodowy Bank Polski jest jedynie w niewielkim stopniu uprawniony do wspomaganie KNF w tej roli poprzez:

- udział przedstawiciela Prezesa Narodowego Banku Polskiego w posiedzeniach KNF, na których omawia się kwestie związane z nadzorem nad KDPW (przedstawiciel ma głos doradczy),
- komunikację między NBP a KNF na podstawie porozumienia w sprawie zasad i trybu wzajemnego przekazywania informacji i opinii dotyczących nadzoru nad systemami rozrachunku papierów wartościowych. Porozumienie takie zawarto 1 października 2004 r.

Zgodnie z ustawą o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami prowadzenie systemów rozrachunku papierów wartościowych oraz zmienianie zasad ich funkcjonowania wymaga zgody KNF wydanej po zasięgnięciu opinii Prezesa Narodowego Banku Polskiego. Ustawa ta nie obejmuje systemów rozrachunku papierów wartościowych prowadzonych przez NBP, KDPW oraz giełdowe izby rozrachunkowe.

W związku z bardzo ograniczonymi instrumentami prawnymi do nadzorowania systemów rozrachunku papierów wartościowych, Narodowy Bank Polski wykorzystuje przede wszystkim uprawnienia właścicielskie oraz inne narzędzia nadzorcze, tj. ww. współpracę z KNF, stosunki umowne w zakresie świadczenia usług na rzecz KDPW (pełnienie przez Narodowy Bank Polski funkcji agenta rozrachunkowego) oraz korzystanie z usług KDPW (uczestnictwo w systemie rozrachunku papierów wartościowych), oświadczenia publiczne oraz perswazję, której podstawą jest posiadany przez bank centralny prestiż.

4.3.4. Aspekty operacyjne

4.3.4.1. System KDPW

Rodzaje obsługiwanych operacji

KDPW rejestruje różne operacje, które można podzielić się na dwie główne grupy:

- operacje, których następstwem jest płatność (DVP), np. transakcje zawarte na rynku regulowanym giełdowym i pozagiełdowym (zarówno kasowym, jak i terminowym) oraz zawarte poza rynkiem regulowanym,
- operacje, które nie wymagają płatności (FOP), np. transfery portfeli klientów, konwersje akcji z imiennych na okaziciela, rejestracja i wyrejestrowanie papierów wartościowych emitentów zagranicznych oraz operacje związane z realizacją zobowiązań emitentów wobec akcjonariuszy.

Środowisko przetwarzania transakcji

Informacje przekazywane między GPW a KDPW są przesyłane bezpośrednio poprzez sieć telekomunikacyjną. W celu komunikacji z KDPW uczestnicy mogą wykorzystywać elektroniczny system dystrybucji informacji (ESDI).

Komunikacja z zagranicznymi instytucjami depozytowo-rozliczeniowymi wynikająca z istnienia połączeń międzysystemowych odbywa się za pośrednictwem sieci SWIFT zgodnie z normą ISO 15022.

Procedury rozrachunku

Cykl rozliczeniowy transakcji zawartych na rynku regulowanym dla większości instrumentów z rynku kasowego wynosi trzy dni (T+3). W przypadku transakcji obligacjami skarbowymi cykl rozliczeniowy wynosi dwa dni (T+2). Dla instrumentów pochodnych rozliczenie transakcji następuje w dniu zawarcia transakcji (T+0), natomiast dla transakcji pakietowych (zawartych poza książką zleceń), transakcji zawartych na międzybankowym rynku obligacji skarbowych oraz transakcji zawartych poza rynkiem regulowanym następuje w terminie ustalonym przez strony transakcji (T+X, X≥0).

Każdy podmiot, który zamierza dokonać transakcji na rynku kapitałowym, musi mieć rachunek pieniężny oraz rachunek papierów wartościowych w domu maklerskim lub banku. Natomiast każdy uczestnik GPW lub MTS-CeTO zawierający transakcje na danym rynku musi być posiadaczem konta depozytowego w KDPW oraz rachunku pieniężnego w DSP lub w swoim banku rozliczeniowym, który ma rachunek pieniężny w DSP. KDPW, funkcjonując jako izba rozliczeniowa, utrzymuje rachunek pomocniczy w DSP w złotych i euro.

KDPW prowadzi rozliczenia w systemie wieloseesyjnym i RTGS. Obecnie w KDPW przeprowadzanych jest 7 sesji dziennie, z czego 4 są przeznaczone wyłącznie do operacji FOP. KDPW prze-

widuje możliwość zwiększenia lub zmniejszenia liczby sesji w zależności od potrzeb i możliwości uczestników. Rozliczenia w czasie rzeczywistym prowadzi się pomiędzy sesjami rozliczeniowymi w godzinach 8:00-17:00.

Rozrachunku płatności wynikającego z transakcji i operacji obsługiwanych przez KDPW dokonuje system SORBNET i SORBNET-EURO zgodnie z zasadą DVP według modelu 2 (rozrachunek netto w środkach pieniężnych oraz rozrachunek brutto w papierach wartościowych) lub z zasadą DVP według modelu 1 (rozrachunek brutto zarówno w środkach pieniężnych, jak i papierach wartościowych). Rozrachunek środków pieniężnych w NBP następuje na podstawie zlecenia KDPW wysłanego po uprzednim zablokowaniu papierów wartościowych na rachunkach uczestników KDPW. Po przeprowadzeniu rozrachunku pieniężnego w DSP KDPW dokonuje rozrachunku w papierach wartościowych na rachunkach swoich uczestników.

Na podstawie umów zawartych między KDPW, Narodowym Bankiem Polskim i bankami KDPW jest upoważniony do przesyłania drogą elektroniczną zleceń płatniczych dotyczących transakcji zawartych na papierach wartościowych. KDPW przekazuje te zlecenia w imieniu banków do DSP za pośrednictwem specjalnej aplikacji opracowanej przez Narodowy Bank Polski.

Aby rozliczać transakcje terminowe KDPW utworzył izbę rozliczeniową IRIP. Jej głównym zadaniem jest wyliczanie wymaganych wartości zabezpieczeń otwartych pozycji inwestorów, a także rozliczanie kontraktów terminowych na podstawie prowadzonych w IRIP kont indywidualnych, na których rejestruje się pozycje zajmowane przez inwestorów oraz wykonuje rozrachunek zarówno w środkach pieniężnych, jak i w instrumentach pochodnych. KDPW jest operacyjnie stroną każdej transakcji terminowej. Drugą stroną jest uczestnik rozliczający transakcje zawierane na rachunek własny lub swoich klientów.

Zarządzanie ryzykiem

Na podstawie ustawy o obrocie instrumentami finansowymi KDPW jest zobowiązany do prowadzenia i zarządzania funduszem rozliczeniowym, który zabezpiecza prawidłowe rozliczenie transakcji zawartych na rynku regulowanym. Uczestnicy KDPW są zobowiązani do wnoszenia wpłat do funduszu rozliczeniowego, stanowiącego ich współwłasność łączną. Fundusz składa się z funkcjonalnie wyodrębnionych części; każda z nich zawiera środki przeznaczone na zabezpieczenie rozliczeń transakcji zawieranych na poszczególnych rynkach. W przypadku gdy środki funduszu są niewystarczające, aby pokryć zobowiązania uczestników, są oni zobowiązani do wniesienia dodatkowych wkładów.

W zakresie transakcji, których przedmiotem są instrumenty pochodne, uczestnicy mający status uczestników rozliczających są dodatkowo zobowiązani do wniesienia depozytu zabezpieczającego (*margin*). Obejmuje on wstępny depozyt rozliczeniowy, którego wniesienie jest warunkiem rozpoczęcia działalności w obrocie na rynku instrumentów pochodnych, oraz właściwe depozyty zabezpieczające wnoszone od każdej pozycji otwartej w wyniku transakcji zawartej na rynku instrumentów pochodnych.

KDPW, oprócz wymienionych wyżej stosuje także wiele innych narzędzi zarządzania ryzykiem związanym z jego działalnością. W celu niedopuszczenia do zawieszeń lub likwidacji zawieszenia rozrachunku transakcji KDPW organizuje automatyczny system pożyczek papierów wartościowych. Zarządzanie ryzykiem przez KDPW obejmuje również m.in. stosowanie finansowych, organizacyjnych i technicznych kryteriów dostępu oraz uczestnictwa w systemie, monitorowanie ich spełniania przez uczestników oraz stosowanie blokady rachunku papierów wartościowych uczestników, które powodują zawieszenia rozrachunku transakcji.

Na podstawie ustawy o obrocie instrumentami finansowymi KDPW odpowiada również za prowadzenie obowiązkowego systemu rekompensat. Utworzony przez KDPW system do 2008 r. osiągnie poziom rekompensacji przewidziany w Dyrektywie 97/9/EC o rekompensatach dla inwestorów. System rekompensat gwarantuje klientom firm inwestycyjnych uzyskanie rekompensaty za aktywa zgromadzone na ich rachunkach prowadzonych przez firmy inwestycyjne przede wszystkim w razie ogłoszenia upadłości tych firm.

Zgodnie z przepisami ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, KDPW administruje częścią funduszu gwarancyjnego.

Polityka opłat

Zgodnie z ustawą o obrocie instrumentami finansowymi oraz ze swoim regulaminem, KDPW pobiera opłaty i prowizje za czynności wykonywane na rzecz uczestników. Wysokość opłat określa cennik stanowiący załącznik do Regulaminu KDPW. W ostatnich latach KDPW systematycznie obniża wysokość opłat.

Rozwój w najbliższym okresie

W zakresie działań krótkoterminowych KDPW prowadzi zaawansowane prace nad m.in. opracowaniem nowej struktury kont depozytowych, zmianą założeń i struktury Systemu Zachowania Ciągłości Funkcjonowania, wdrożeniem zintegrowanego nowego systemu zarządzania ryzykiem rynku kasowego i terminowego, poprawą płynności rozliczeń oraz wprowadzeniem nowych funkcjonalności, np. Electronic Proxy Voting. Z kolei działania długoterminowe KDPW koncentrują się na badaniu możliwości utworzenia połączenia międzysystemowego z zagraniczną instytucją depozytowo-rozliczeniową, który będzie funkcjonował na zasadzie DVP. Istnieją też plany wyodrębnienia z KDPW działalności rozliczeniowej i utworzenia CCP. W dalszej perspektywie planuje się prywatyzację KDPW.

4.3.4.2. RPW

Rodzaje obsługiwanych operacji

System świadczy usługi depozytowe i rozliczeniowe związane z operacjami na bonach skarbowych oraz bonach pieniężnych NBP. Operacje są dokonywane na rynku pierwotnym i rynku wtórnym oraz w ramach operacji otwartego rynku.

Środowisko przetwarzania transakcji

Do wymiany informacji między uczestnikami RPW a Narodowym Bankiem Polskim wykorzystuje się oprogramowanie służące do składania zleceń – moduł ELBON. Odbywa się to poprzez system elektronicznej wymiany danych z wykorzystaniem łączy stałych (na podstawie protokołu TCP/IP) przy użyciu oprogramowania „Bea Tuxedo” oraz sieci SWIFT. Komunikaty przesyłane za pośrednictwem sieci SWIFT są zgodne z normą ISO 15022. Zlecenia przesyłają uczestnicy systemu bezpośrednio do DOK. Rejestracja zleceń następuje na podstawie zleceń uczestników lub, w przypadku bonów skarbowych, na podstawie danych dotyczących transakcji zawartych za pośrednictwem MTS Poland przesyłanych do DOK przez operatora tego rynku. O otrzymaniu, zarejestrowaniu lub odrzuceniu oferty lub zlecenia DOK informuje niezwłocznie uczestnika za pośrednictwem systemu elektronicznej wymiany danych. W razie awarii wymiana informacji następuje za pośrednictwem telefaksu. Obsługa rachunków i kont oraz rejestracja operacji w RPW odbywa się za pośrednictwem specjalnej aplikacji RPW zwanej „modułem głównym”.

Procedury rozrachunku

Rozwiązania stosowane w RPW, w którym dokonuje się rozrachunku w papierach wartościowych, oraz w systemie SORBNET, w którym przeprowadza się rozrachunek w środkach pieniężnych, zapewniają rozrachunek na bazie brutto w czasie rzeczywistym, zgodnie z zasadą DVP według modelu 1. Zlecenia mogą być przesyłane do Narodowego Banku Polskiego przez uczestników od godz. 8:00 do 17:00 w dniu rozliczenia. Na koniec każdego dnia operacyjnego, jeśli nastąpiły zmiany na rachunku uczestnika w RPW, otrzymuje on wyciąg z rachunku za pośrednictwem systemu elektronicznej wymiany danych.

A. Bony skarbowe

Rynek pierwotny – obsługa przetargu

Uczestnikami przetargów na bony skarbowe mogą być tylko DSPW oraz banki państwowe. Przetargi organizuje Narodowy Bank Polski pierwszego dnia tygodnia na podstawie listów emisji-

nych ogłaszanych przez MF. Uczestnik przetargu składa w imieniu własnym ofertę zakupu w określonych terminach w Narodowym Banku Polskim wraz z upoważnieniem do obciążenia swojego rachunku pieniężnego kwotą wynikającą z zakupu bonów.

Po przyjęciu ofert zakupu przez MF, Narodowy Bank Polski zawiadamia uczestników o pozytywnym bądź negatywnym rozpatrzeniu ich ofert i wystawia odpowiednie potwierdzenie. MF podaje do wiadomości publicznej informacje o wynikach przetargu. W przypadku przyjętych ofert zakupu, zlecenie płatnicze jest automatycznie generowane w określonym w liście emisyjnym dniu płatności dla danego przetargu oraz przesyłane drogą elektroniczną do systemu SORBNET. Zapłata następuje poprzez obciążenie rachunku pieniężnego uczestnika w DSP. Po uregulowaniu płatności zgodnie z przesłanym zleceniem następuje zarejestrowanie zakupionych bonów skarbowych na koncie depozytowym uczestnika w RPW.

Rynek wtórny

W RPW rozlicza się transakcje zawarte bezpośrednio między uczestnikami systemu na podstawie dostarczonych przez nich zgodnych zleceń oraz transakcje zawarte za pośrednictwem rynku MTS Poland na podstawie danych dotyczących transakcji przekazywanych do DOK przez MTS Poland. Zawierając z Narodowym Bankiem Polskim umowę o prowadzenie rachunku i konta w RPW, uczestnik upoważnia Narodowy Bank Polski do obciążania swojego rachunku pieniężnego kwotami wynikającymi ze zrealizowania operacji na papierach wartościowych.

W przypadku transakcji pomiędzy uczestnikami RPW strony przesyłają do Narodowego Banku Polskiego zlecenie zarejestrowania tej transakcji w RPW w dniu jej zawarcia. Po uzyskaniu zgodnych zleceń od uczestników transakcji i ich automatycznym połączeniu w RPW, sprawdza się, czy podmiot sprzedający ma wystarczającą ilość bonów skarbowych niezablokowanych z jakiegokolwiek tytułu. Jeżeli powyższy warunek jest spełniony, następuje zablokowanie bonów na koncie sprzedającego, a następnie zlecenie płatnicze jest automatycznie generowane i przekazywane drogą elektroniczną do DSP. Po zrealizowaniu płatności następuje automatyczna rejestracja papierów wartościowych w RPW. Zlecenie może zostać odwołane do momentu połączenia zleceń.

W przypadku transakcji zawartej za pośrednictwem MTS Poland zlecenia są przesyłane do RPW przez operatora tego rynku i rozliczane zgodnie z ww. procedurami.

Rozrachunek transakcji FOP na bonach skarbowych odbywa się również w RPW. Gdy sprzedaż bonów skarbowych następuje między uczestnikiem RPW a jego klientami, uczestnik przesyła do DOK zlecenie zarejestrowania przemieszczenia. Przeniesienia bonów między poszczególnymi uczestnikami RPW, niezwiązane z ich sprzedażą, rejestruje się na podstawie zgodnych zleceń przetranszowania nadesłanych do DOK przez tych uczestników.

Po upływie okresu, na jaki bony skarbowe zostały wyemitowane, podlegają one wykupowi. Wykup bonów następuje w drodze uznania rachunków pieniężnych uczestników RPW w Narodowym Banku Polskim.

B. Bony pieniężne NBP

Rynek pierwotny – obsługa przetargu

Sprzedaż bonów pieniężnych NBP odbywa się w drodze przetargu. W operacjach podstawowych mogą brać udział wszystkie banki będące uczestnikami SORBNET i RPW, które mają moduł ELBON. Organizatorem przetargu i adresatem ofert jest DOK. Uczestnik przetargu, nabywający bony pieniężne NBP na rynku pierwotnym, po wysłaniu zlecenia rejestracji udziału w przetargu, składa ofertę. Po rozstrzygnięciu przetargu Narodowy Bank Polski za pośrednictwem systemu elektronicznej wymiany danych zawiadamia uczestników o przyjęciu bądź odrzuceniu ich oferty. Obciążenie rachunku następuje na podstawie zlecenia wystawionego przez Narodowy Bank Polski. Zlecenie wynika z upoważnienia do obciążenia rachunku pieniężnego uczestnika, które jest udzielane przy zawieraniu z Narodowym Bankiem Polskim umowy o prowadzenie rachunku i konta w RPW. Płatność jest realizowana w dniu określonym przez Narodowy Bank Polski w informacji o przetargu i następuje w drodze jednoczesnego obciążenia i uznania odpowiednio rachunku pie-

nieżnego uczestnika przetargu oraz właściwego konta służącego do ewidencji zobowiązań Narodowego Banku Polskiego. Warunkiem rozliczenia jest posiadanie przez uczestnika odpowiedniej ilości środków na rachunku pieniężnym. Po uregulowaniu płatności zgodnie z przesłanym zleceniem następuje zarejestrowanie zakupionych bonów pieniężnych NBP wyłącznie na rachunku własnym uczestnika RPW.

Rynek wtórny

W przypadku transakcji pomiędzy uczestnikami RPW strony przesyłają do Narodowego Banku Polskiego zlecenia zarejestrowania tej transakcji w RPW w dniu zawarcia transakcji. Po uzyskaniu zgodnych zleceń od uczestników transakcji i ich automatycznym połączeniu w RPW, sprawdza się, czy podmiot sprzedający ma wystarczającą ilość bonów pieniężnych NBP niezablokowanych z jakiegokolwiek tytułu. Jeżeli powyższy warunek jest spełniony, następuje zablokowanie bonów na koncie sprzedającego, a następnie zlecenie płatnicze jest automatycznie generowane i przekazywane drogą elektroniczną do DSP. Po zrealizowaniu płatności następuje automatyczna rejestracja papierów wartościowych w RPW. Zlecenie może zostać odwołane do momentu połączenia zleceń.

Realizacja transakcji FOP jest również możliwa. Gdy sprzedaż bonów pieniężnych NBP następuje między uczestnikiem RPW a jego klientami, uczestnik przesyła do DOK zlecenie zarejestrowania przemieszczenia. Przeniesienia bonów między poszczególnymi uczestnikami RPW, niezwiązane z ich sprzedażą, rejestruje się na podstawie zgodnych zleceń przewłaszczenia nadesłanych do DOK przez tych uczestników.

Po upływie okresu, na jaki bony pieniężne NBP zostały wyemitowane, podlegają one wykupowi. Wykup bonów następuje w drodze uznania rachunków pieniężnych uczestników RPW w Narodowym Banku Polskim.

Zarządzanie ryzykiem

W systemie RPW rozrachunek transakcji odbywa się na bazie brutto i w czasie rzeczywistym. Nie istnieje zatem żaden specjalny fundusz gwarantujący rozrachunek transakcji, funkcjonują natomiast mechanizmy wspomagania płynności zarówno w środkach pieniężnych, jak i papierach wartościowych.

Od grudnia 2001 r. NBP udziela kredytu śróddziennego. Kredyt może być udzielony wyłącznie uczestnikom RPW lub uczestnikom bezpośrednim KDPW, mającym rachunek pieniężny w DSP. Warunkiem uzyskania kredytu jest zawarcie odpowiedniej umowy z Narodowym Bankiem Polskim oraz złożenie zabezpieczenia w skarbowych papierach wartościowych. Kwota kredytu stanowi 80% wartości nominalnej zabezpieczenia. Kredyt spłacony w dniu udzielenia nie jest oprocentowany. Kredyt może być wykorzystany od godziny 8:00 do 17:30. Spłata kredytu następuje w każdym dniu operacyjnym o godzinie 17:30. Jeżeli bank spłaci kredyt, jego zabezpieczenie jest zwracane. Gdy w danym dniu operacyjnym nie następuje spłata kredytu, jest on przekształcany w oprocentowany kredyt typu *overnight*, który uczestnik ma obowiązek spłacić w następnym dniu operacyjnym do godz. 10:30. W przypadku braku takiej spłaty zabezpieczenie staje się własnością Narodowego Banku Polskiego.

W RPW prowadzi się system pożyczek bonów skarbowych, który służy zabezpieczeniu realizacji transakcji na bonach skarbowych w przypadku ich braku na rachunku sprzedającego w ciągu dnia operacyjnego. Uczestnikami systemu pożyczek są uczestnicy RPW. Pożyczek udziela się z puli pożyczek, do której bony skarbowe wolne od praw osób trzecich może przekazywać każdy uczestnik systemu nie później niż pięć dni przed upływem terminu ich wykupu. Pożyczka jest udzielana pod warunkiem ustanowienia zabezpieczenia na bonach skarbowych, których wartość rynkowa nie może być niższa niż 110% wartości rynkowej przedmiotu pożyczki. Zwrot pożyczki powinien nastąpić najpóźniej do godziny 16:30 następnego – po udzieleniu pożyczki – dnia roboczego.

Polityka opłat

Narodowy Bank Polski jest agentem emisji bonów skarbowych. Na podstawie umowy zawartej 30 września 1999 r. między Narodowym Bankiem Polskim a MF czynności związane z obsługą kolejnych emisji są wykonywane nieodpłatnie. RPW pobiera od swoich uczestników prowizje i opłaty zgodnie z taryfą prowizji i opłat bankowych stosowaną przez NBP.

4.4. Wykorzystanie infrastruktury papierów wartościowych przez Narodowy Bank Polski

Zarządzanie zabezpieczeniami

W celu zapewnienia funkcjonowania systemu finansowego oraz prowadzenia polityki pieniężnej Narodowy Bank Polski dostarcza płynności śróddziennej oraz przeprowadza operacje otwartego rynku. Zadania te może realizować dzięki emisji bonów pieniężnych NBP, wykorzystywaniu środków rezerwy obowiązkowej oraz/lub udzielaniu kredytów.

Kredyt lombardowy

Banki mogą zaciągać kredyt lombardowy zabezpieczony skarbowymi papierami dłużnymi (bony skarbowe i obligacje skarbowe). Aktywa te rejestruje się oraz rozlicza w dwóch różnych depozytach – bony skarbowe w RPW, obligacje skarbowe w KDPW.

Kredyt śróddzienny

Od grudnia 2001 r. NBP udziela kredytu śróddziennego. Szczegóły patrz punkt 4.3.4.2. *Zarządzanie ryzykiem.*

Załącznik

Dane statystyczne dla Polski

Tabela 1
Podstawowe dane statystyczne

	2002	2003	2004	2005	2006
Ludność (w tys., średnia w roku)	38 232	38 195	38 180	38 161	38 132
Produkt krajowy brutto (w mln zł)	808 578	843 156	924 538	983 302	1 057 855
Produkt krajowy brutto na osobę (w zł)	21 149	22 075	24 215	25 767	27 742
Zharmonizowany indeks cen konsumpcyjnych - inflacja bazowa (procentowa zmiana w ujęciu rocznym)	1,96	0,71	3,59	2,19	1,27
Kurs walutowy PLN/EUR					
– na koniec roku	4,021	4,702	4,085	3,860	3,831
– średni	3,857	4,400	4,527	4,023	3,896

Tabela 2
Środki wykorzystywane do rozliczeń przez niemonetarne instytucje finansowe
(dane na koniec roku, w mln zł)

	2002	2003	2004	2005	2006
Banknoty i monety w obiegu	42 193	49 416	50 776	57 155	68 768
Depozyty awista	3 795,25	4 319,03	130 225,28	185 687,64	229 677,73
Podaż pieniądza (M1)	136 611	158 065	175 720	220 641	275 831
<i>Informacje dodatkowe</i>					
Depozyty awista walutowe	b.d.	b.d.	19 023	30 557	31 476
Wartość pieniądza elektronicznego pozostającego w obiegu	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
<i>w tym:</i>					
– produkty bazujące na kartach	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
– produkty oparte o sieci	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.

Tabela 3
Środki wykorzystywane do rozliczeń przez instytucje kredytowe
(średnia za ostatni okres utrzymywania rezerwy, w mln zł)

	2002	2003	2004	2005	2006
Środki awista utrzymywane w banku centralnym	15 304,93	12 152,30	13 302,87	12 912,00	14 622,00
Środki awista utrzymywane w innych bankach ¹⁾	9 519,49	10 516,84	10 945,52	12 455,37	19 004,35
<i>Informacja dodatkowa</i>					
Inne niż intraday kredyty uzyskane z banku centralnego	52,20	0	25,70	21,09	144,83
Kredyty intraday uzyskane z banku centralnego	3 608,20	5 805,60	5 641,40	6 584,39	13 182,41

¹⁾ Wartość w ostatnim kwartale w danym roku.

Tabela 4**Banknoty i monety**(dane na koniec roku, w mln zł) ²⁾

	2002	2003	2004	2005	2006
Banknoty i monety w obiegu	b.d.	b.d.	55 925	62 597	75 073
Banknoty ogółem	45 166,95	52 488,67	54 083,11	60 560,90	73 074,44
<i>w tym:</i>					
200 zł	12 666,04	14 790,24	14 532,65	15 181,06	18 213,82
100 zł	25 235,98	30 020,83	31 844,53	37 148,15	45 169,69
50 zł	5 340,86	5 682,82	5 659,14	6 050,75	7 337,45
20 zł	1 002,12	1 051,45	1 084,34	1 185,85	1 281,64
10 zł	921,95	943,33	962,45	995,10	1 071,85
Monety ogółem	1 343,36	1 453,65	1 591,81	1 769,06	1 999,32
<i>w tym:</i>					
5 zł	433,01	458,51	489,01	539,15	626,28
2 zł	361,11	402,28	465,91	537,88	607,93
1 zł	206,80	222,27	235,92	254,34	286,11
0,5 zł	110,77	117,35	125,80	135,70	151,00
0,2 zł	87,66	94,66	101,92	111,88	120,48
0,1 zł	70,88	76,94	83,17	90,25	97,58
0,05 zł	36,03	39,71	43,23	47,67	51,83
0,02 zł	18,51	20,81	23,15	25,65	28,54
0,01 zł	18,60	21,12	23,72	26,54	29,58
Banknoty i monety w obiegu w posiadaniu instytucji kredytowych	b.d.	b.d.	5 149	5 442	6 305
Banknoty i monety w obiegu poza instytucjami kredytowymi	42 193	49 416	50 776	57 155	68 768
<i>Informacja dodatkowa</i>					
Monety kolekcjonerskie/okolicznościowe w obiegu	50,38	59,14	74,09	94,07	127,72

²⁾ Od stycznia 1995 r. Narodowy Bank Polski emituje nowe polskie złote (10 000 starych = 1 nowy). Stare i nowe polskie złote były w obiegu równolegle przez dwa lata. W styczniu 1997 r. stare złote zostały wycofane z obiegu. Mogą być one wymieniane na nowe złote do 31 grudnia 2010 r.

Tabela 5
Struktura instytucjonalna
(dane na koniec roku)

	2002	2003	2004	2005	2006
Bank centralny					
Liczba oddziałów	39	16	16	16	16
Liczba rachunków avista (w tys.)	9	3	4	4	4
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	b.d.	b.d.	834	17 088	18 081
Instytucje kredytowe					
Liczba instytucji	666	660	744	730	723
Liczba oddziałów	13 348	11 777	11 104	12 924	13 265
Liczba rachunków avista (w tys.)	18 411	19 801	22 211	22 007	23 891
<i>w tym:</i>					
liczba rachunków z dostępem przez Internet (w tys.)	1 240	2 230	3 835	5 216	6 517
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	93 335,64	107 997,64	135 735,92	166 180,37	207 713,34
<i>w tym:</i>					
Instytucje kredytowe mające siedzibę w kraju raportującym					
Liczba instytucji	665	659	741	724	711
Liczba oddziałów	13 347	11 776	11 097	12 913	13 253
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	b.d.	b.d.	b.d.	164 977,31	204 091,21
Oddziały instytucji kredytowych ze strefy euro					
Liczba instytucji	1	1	2	4	7
Liczba oddziałów	1	1	6	8	7
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	3 228,90
Oddziały instytucji kredytowych z Europejskiego Obszaru Gospodarczego (poza strefą euro)					
Liczba instytucji	0	0	1	2	5
Liczba oddziałów	0	0	1	3	5
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	0	0	b.d.	b.d.	393,23
Oddziały banków poza Europejskim Obszarem Gospodarczym					
Liczba instytucji	0	0	0	0	0
Liczba oddziałów	0	0	0	0	0
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	0	0	0	0	0
Inne instytucje oferujące usługi płatnicze niemonetarnym instytucjom finansowym					
Liczba instytucji ³⁾	1	1	1	1	1
Liczba oddziałów	8 243	8 306	8 352	8 350	8 389
Liczba rachunków avista (w tys.) ⁴⁾	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Ogółem instytucje oferujące usługi płatnicze niemonetarnym instytucjom finansowym					
Liczba instytucji	668	662	746	732	725
Liczba oddziałów	21 630	20 099	19 472	21 290	21 670
Liczba rachunków avista (w tys.)	18 419	19 804	22 215	22 011	23 894
<i>w tym:</i>					
liczba rachunków z dostępem przez Internet (w tys.)	1 240	2 230	3 835	5 216	6 517
Wartość środków na rachunkach avista (w mln zł)	93 335,64	107 997,64	136 569,92	183 268,37	225 794,34
<i>Informacja dodatkowa</i>					
Instytucje pieniądza elektronicznego					
Liczba instytucji	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Wartość wydanego pieniądza elektronicznego	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.

³⁾ W pozycji ujęto Poczta Polska.

⁴⁾ Poczta Polska nie prowadzi rachunków klientów.

Tabela 6
Karty płatnicze i urządzenia akceptujące
 (dane na koniec roku)

	2002	2003	2004	2005	2006
Karty wydane w kraju					
Karty bankomatowe	16 834 703	14 985 147	16 636 619	19 324 806	22 738 611
Karty z funkcją płatniczą (bez kart pieniądza elektronicznego)	17 159 746	15 675 225	17 751 709	20 370 311	23 848 049
<i>w tym:</i>					
karty z funkcją debetową	15 080 287	13 315 840	14 282 900	15 369 077	16 943 727
karty obciążeniowe	1 028 578	641 672	632 200	617 527	550 150
karty z funkcją kredytową	1 050 881	1 717 713	2 836 609	4 383 707	6 354 172
Całkowita liczba kart bez względu na funkcje kart	17 159 746	15 675 225	17 751 709	20 370 311	23 848 049
Bankomaty i terminale zlokalizowane w kraju					
Liczba bankomatów	7 145	7 575	8 054	8 776	9 938
<i>w tym:</i>					
bankomaty z funkcją wypłaty gotówki	7 145	7 575	8 054	8 776	9 938
bankomaty z funkcją dokonywania przelewów	1 720	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Liczba terminali (POS)	112 021	132 700	143 230	165 924	176 475
<i>w tym:</i>					
terminale EFTPOS	67 625	83 693	104 401	128 730	141 499

Tabela 7
Płatności i transakcje w terminalach. Liczba transakcji
 (transakcje w danym roku, w mln)

	2002	2003	2004	2005	2006
Transakcje poszczególnymi typami instrumentów płatniczych					
Polecenie przelewu	507,10	619,79	726,61	804,61	917,61
<i>w tym:</i>					
w formie papierowej	377,42	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
w formie elektronicznej	129,68	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Polecenie zapłaty	2,26	4,43	7,54	11,09	14,54
Karty płatnicze - transakcje bezgotówkowe	120,37	155,63	201,43	264,18	353,91
<i>w tym:</i>					
transakcje kartami debetowymi	76,43	103,16	147,24	187,12	251,08
transakcje kartami obciążeniowymi	16,66	18,35	9,06	9,61	16,45
transakcje kartami kredytowymi	27,28	34,12	45,13	67,45	86,37
Liczba transakcji instrumentami pieniądza elektronicznego	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
<i>w tym:</i>					
kartami z funkcją pieniądza elektronicznego	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
inne formy pieniądza elektronicznego	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	2,31	1,67	0,40	0,04	0,02
Inne formy rozliczeń	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogólna liczba transakcji wszystkimi formami rozliczeń	632,03	781,52	935,98	1 079,92	1 286,09
a) Transakcje w terminalach zlokalizowanych w kraju kartami wydanymi w kraju					
transakcje wypłaty gotówki z bankomatu	332,96	384,05	439,98	498,77	541,72
wplata gotówki do bankomatu	b.d.	b.d.	0,92	0,89	1,10
transakcje w terminalach POS	b.d.	b.d.	197,57	258,18	345,54
b) Transakcje w terminalach zlokalizowanych w kraju kartami wydanymi poza granicami kraju					
transakcje wypłaty gotówki z bankomatu	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
wplata gotówki do bankomatu	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
transakcje w terminalach POS	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
c) Transakcje w terminalach zlokalizowanych poza granicami kraju kartami wydanymi w kraju					
transakcje wypłaty gotówki z bankomatu	b.d.	b.d.	1,66	1,99	2,55
wplata gotówki do bankomatu	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
transakcje w terminalach POS	b.d.	b.d.	4,67	6,30	8,37

Tabela 8

Płatności i transakcje w terminalach. Wartość transakcji
(transakcje w danym roku, w mln zł)

	2002	2003	2004	2005	2006
Transakcje poszczególnymi typami instrumentów płatniczych					
Polecenie przelewu	4 726 430,00	1 833 840,00	2 000 960,00	2 080 685,60	2 385 246,60
<i>w tym:</i>					
w formie papierowej	3 429 510	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
w formie elektronicznej	1 296 920	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Polecenie zapłaty	3 810,00	4 900,00	6 710,00	8 509,38	10 144,10
Karty płatnicze - transakcje bezgotówkowe	16 999,00	21 066,00	26 269,00	32 572,55	42 191,15
<i>w tym:</i>					
transakcje kartami debetowymi	9 276,00	12 493,00	17 442,69	21 021,18	25 715,37
transakcje kartami obciążeniowymi	3 376,00	3 060,00	1 665,26	1 640,51	4 072,56
transakcje kartami kredytowymi	4 347,00	5 513,00	7 160,93	9 910,87	12 403,22
Liczba transakcji instrumentami pieniądza elektronicznego	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
<i>w tym:</i>					
kartami z funkcją pieniądza elektronicznego	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
inne formy pieniądza elektronicznego	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	22 646,00	11 910,00	720,00	185,49	241,70
Inne formy rozliczeń	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Ogólna liczba transakcji wszystkimi formami rozliczeń	4 769 885,00	1 871 716,00	2 034 659,00	2 121 953,01	2 437 823,55
Transakcje w terminalach					
a) Transakcje w terminalach zlokalizowanych w kraju kartami wydanymi w kraju					
transakcje wypłaty gotówki z bankomatu	86 555,30	103 001,80	127 534,55	148 799,55	169 723,84
wpłata gotówki do bankomatu	b.d.	b.d.	556,26	531,15	556,46
transakcje w terminalach POS	b.d.	b.d.	24 222,21	30 565,31	39 500,66
b) Transakcje w terminalach zlokalizowanych w kraju kartami wydanymi poza granicami kraju					
transakcje wypłaty gotówki z bankomatu	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
wpłata gotówki do bankomatu	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
transakcje w terminalach POS	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
c) Transakcje w terminalach zlokalizowanych poza granicami kraju kartami wydanymi w kraju					
transakcje wypłaty gotówki z bankomatu	b.d.	b.d.	722,82	886,33	1 178,94
wpłata gotówki do bankomatu	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
transakcje w terminalach POS	b.d.	b.d.	1 614,41	2 007,24	2 690,49

Tabela 9
Uczestnicy wybranych międzybankowych systemów transferu środków pieniężnych
 (dane na koniec roku)

	2002	2003	2004	2005	2006
SORBNET-EURO ⁵⁾					
Liczba uczestników	0	0	0	39	40
<i>w tym:</i>					
Uczestnicy bezpośredni	0	0	0	39	40
<i>w tym:</i>					
Instytucje kredytowe	0	0	0	36	37
Bank Centralny	0	0	0	1	1
Pozostali uczestnicy bezpośredni	0	0	0	2	2
<i>w tym:</i>					
administracja publiczna	-	-	-	-	-
instytucje pocztowe	-	-	-	-	-
izby rozliczeniowe	0	0	0	2	2
inne instytucje finansowe	-	-	-	-	-
pozostali	-	-	-	-	-
Uczestnicy pośredni	-	-	-	-	-
System płatności wysokokwotowych: SORBNET (RTGS)					
Liczba uczestników	61	58	57	56	58
<i>w tym:</i>					
Uczestnicy bezpośredni	61	58	57	56	58
<i>w tym:</i>					
Instytucje kredytowe	58	55	54	53	55
Bank Centralny	1	1	1	1	1
Pozostali uczestnicy bezpośredni	2	2	2	2	2
<i>w tym:</i>					
administracja publiczna	-	-	-	-	-
instytucje pocztowe	-	-	-	-	-
izby rozliczeniowe	2	2	2	2	2
inne instytucje finansowe	-	-	-	-	-
pozostali	-	-	-	-	-
Uczestnicy pośredni	-	-	-	-	-

⁵⁾ System rozpoczął działalność w marcu 2005 r.

Tabela 9 cd.

	2002	2003	2004	2005	2006
System detaliczny: ELIXIR					
Liczba uczestników	682	665	661	658	654
<i>w tym:</i>					
Uczestnicy bezpośredni	57	56	54	52	55
<i>w tym:</i>					
Instytucje kredytowe	56	55	53	51	54
Bank Centralny	1	1	1	1	1
Pozostali uczestnicy bezpośredni	-	-	-	-	-
<i>w tym:</i>					
administracja publiczna	-	-	-	-	-
instytucje pocztowe	-	-	-	-	-
izby rozliczeniowe	-	-	-	-	-
inne instytucje finansowe	-	-	-	-	-
pozostali	-	-	-	-	-
Uczestnicy pośredni	625	609	607	606	599
System detaliczny: EuroELIXIR ⁶⁾					
Liczba uczestników	0	0	0	642	638
<i>w tym:</i>					
Uczestnicy bezpośredni	0	0	0	34	34
<i>w tym:</i>					
Instytucje kredytowe	0	0	0	33	33
Bank Centralny	0	0	0	1	1
Pozostali uczestnicy bezpośredni	0	0	0	0	0
<i>w tym:</i>					
administracja publiczna	0	0	0	0	0
instytucje pocztowe	0	0	0	0	0
izby rozliczeniowe	0	0	0	0	0
inne instytucje finansowe	0	0	0	0	0
pozostali	0	0	0	0	0
Uczestnicy pośredni	0	0	0	608	604

⁶⁾ System rozpoczął działalność w marcu 2005 r.

Tabela 10

Płatności w wybranych międzybankowych systemach transferu środków pieniężnych.

Liczba transakcji

(transakcje w danym roku, w mln)

	2002	2003	2004	2005	2006
SORBNET-EURO ⁷⁾					
Polecenia przelewu wysłane	0	0	0	0,01	0,03
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu wysłane w ramach systemu SORBNET-EURO	0	0	0	0,01	0,01
polecenie przelewu wysłane do innego systemu składowego TARGET	0	0	0	0,01	0,02
<i>w tym:</i>					
transakcje wysłane do uczestników systemu TARGET ze strefy euro	0	0	0	0,01	0,02
transakcje wysłane do uczestników systemu TARGET z poza strefy euro	0	0	0	0	0
<i>Informacje dodatkowe</i>					
Polecenie przelewu otrzymane od innych systemów składowych TARGET	0	0	0	0,04	0,07
Współczynnik koncentracji	0	0	0	61,4	48,8
System płatności wysokokwotowych: SORBNET (RTGS) ⁸⁾					
Liczba transakcji wysłanych	0,48	0,75	0,91	1,09	1,27
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	0,48	0,75	0,91	1,09	1,27
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
polecenie przelewu w formie elektronicznej	0,48	0,75	0,91	1,09	1,27
Polecenie zapłaty	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Płatności kartami	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Inne formy rozliczeń pieniężnych	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Współczynnik koncentracji	34,4	45,4	48,8	51,6	51,9
System detaliczny: ELIXIR ⁹⁾					
Liczba transakcji wysłanych	384,25	520,01	699,39	815,74	932,18
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	381,50	515,31	691,72	804,61	917,61
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
polecenie przelewu w formie elektronicznej	381,50	515,31	691,72	804,61	917,61
Polecenie zapłaty	2,26	4,43	7,54	11,09	14,54
Płatności kartami	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	0,50	0,27	0,13	0,04	0,02
Inne formy rozliczeń pieniężnych	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Współczynnik koncentracji	53,0	53,0	57,4	56,9	56,5

⁷⁾ System wprowadzony w marcu 2005 r. Dane dotyczące liczby i wartości transakcji nie uwzględniają kwoty, która codziennie zasila rachunek NBP w Banku Włoch dla celów kredytu śróddziennego.

⁸⁾ System dla płatności krajowych, realizowane jest tylko polecenie przelewu. Nie rozlicza transakcji transgranicznych.

⁹⁾ Zgodnie z Zarządzeniem Prezesa NBP pomiędzy styczniem 2003 r. a listopadem 2004 r. wszystkie transakcje powyżej 1 mln PLN były rozliczane poprzez system SORBNET (a nie przez system ELIXIR). Wymóg ten przestał obowiązywać w listopadzie 2004 r., kiedy KIR wprowadził procedurę gwarancji rozrachunku.

Tabela 10 cd.

	2002	2003	2004	2005	2006
System detaliczny: SYBIR ¹⁰⁾					
Liczba transakcji wysłanych	127,41	105,88	35,16	0	0
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	125,60	104,48	34,89	0	0
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	125,60	104,48	34,89	0	0
polecenie przelewu w formie elektronicznej	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Polecenie zapłaty	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Płatności kartami	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	1,81	1,40	0,27	0	0
Inne formy rozliczeń pieniężnych	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Współczynnik koncentracji	74,3	84,1	94,3	0	0
System detaliczny: EuroELIXIR ¹¹⁾					
Liczba transakcji wysłanych	0	0	0	0,17	0,75
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	0	0	0	0,17	0,75
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	0	0	0	0	0
polecenie przelewu w formie elektronicznej	0	0	0	0,17	0,75
Polecenie zapłaty	0	0	0	0	0
Płatności kartami	0	0	0	0	0
Czeki	0	0	0	0	0
Inne formy rozliczeń pieniężnych	0	0	0	0	0
Współczynnik koncentracji	0	0	0	88,5	77,0

¹⁰⁾ System przestał funkcjonować w lipcu 2004 r.

¹¹⁾ System rozpoczął działalność w marcu 2005 r.

Tabela 11

Płatności w wybranych międzybankowych systemach transferu środków pieniężnych.

Wartość transakcji

(transakcje w danym roku, w mln zł)

	2002	2003	2004	2005	2006
SORBNET-EURO					
Polecenia przelewu wysłane	0	0	0	6 539,09	19 242,01
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu wysłane w ramach systemu SORBNET-EURO	0	0	0	1 895,65	4 282,88
polecenie przelewu wysłane do innego systemu składowego TARGET	0	0	0	4 643,45	14 959,13
<i>w tym:</i>					
transakcje wysłane do uczestników systemu TARGET ze strefy euro	0	0	0	4 593,16	14 170,31
transakcje wysłane do uczestników systemu TARGET z poza strefy euro	0	0	0	50,29	788,82
<i>Informacje dodatkowe</i>					
Polecenie przelewu otrzymane od innych systemów składowych TARGET	0	0	0	4 694,79	14 964,09
Współczynnik koncentracji	0	0	0	63,4	60,2
System płatności wysokokwotowych: SORBNET (RTGS)					
Liczba transakcji wysłanych	16 083 574,00	20 189 203,00	23 496 231,00	30 313 808,70	36 912 273,65
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	16 083 574,00	20 189 203,00	23 496 231,00	30 313 808,70	36 912 273,65
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
polecenie przelewu w formie elektronicznej	16 083 574,00	20 189 203,00	23 496 231,00	30 313 808,70	36 912 273,65
Polecenie zapłaty	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Płatności kartami	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Inne formy rozliczeń pieniężnych	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Współczynnik koncentracji	49,6	55,1	56,5	55,1	52,5
System detaliczny: ELIXIR					
Liczba transakcji wysłanych	4 573 460,00	1 786 710,00	1 997 970,00	2 089 380,46	2 385 246,60
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	4 569 140,00	1 781 660,00	1 990 790,00	2 080 685,60	2 374 860,80
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
polecenie przelewu w formie elektronicznej	4 569 140,00	1 781 660,00	1 990 790,00	2 080 685,60	2 374 860,80
Polecenie zapłaty	3 810,00	4 900,00	6 710,00	8 509,38	10 144,10
Płatności kartami	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	510,00	150,00	470,00	185,49	241,70
Inne formy rozliczeń pieniężnych	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Współczynnik koncentracji	61,9	46,2	45,3	43,5	42,9

Tabela 11 cd.

	2002	2003	2004	2005	2006
System detaliczny: SYBIR					
Liczba transakcji wysłanych	179 430	63 940	10 417	0	0
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	157 290	52 180	10 167	0	0
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	157 290	52 180	10 167	0	0
polecenie przelewu w formie elektronicznej	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Polecenie zapłaty	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Płatności kartami	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.	nie dot.
Czeki	22 140	11 760	250	0	0
Inne formy rozliczeń pieniężnych	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Współczynnik koncentracji	78,8	87,4	98,2	0	0
System detaliczny: EuroELIXIR					
Liczba transakcji wysłanych	0	0	0	4 387,54	17 442,40
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu	0	0	0	4 387,54	17 442,40
<i>w tym:</i>					
polecenie przelewu w formie papierowej	0	0	0	0	0
polecenie przelewu w formie elektronicznej	0	0	0	4 387,54	17 442,40
Polecenie zapłaty	0	0	0	0	0
Płatności kartami	0	0	0	0	0
Czeki	0	0	0	0	0
Inne formy rozliczeń pieniężnych	0	0	0	0	0
Współczynnik koncentracji	0	0	0	95,4	68,3